

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦА
3 1932 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 49 [2783]

Пятніца, 5 снежня 1975 г.

Цана 8 кап.

Сёння—Дзень Канстытуцыі СССР

ПРАЦОУНАЯ біяграфія Валянціны Паўлаўны Булавай цесна звязана з гісторыяй стварэння і развіцця Баранавіцкага бавяўнянага камбіната імя Ленінскага камсамола Беларусі. Адзінаццаць гадоў назад дырэктар прадпрыемства, якое яшчэ будавалася, накіравала яе разам з іншымі дзяўчатамі ў Іванаўскую вобласць на фабрыку «Чырвоная Талка» асвойваць прафесію прадзільшчыцы. Да часу пуску першай чаргі камбіната Валянціна прыехала дамоў і пачала працаваць на новым прадпрыемстве. У 1971 годзе перадавую прадзільшчыцу камуністы вобласці выбіраюць дэлегатам XXIV з'езда КПСС. Пасля вяртання з Масквы яна яшчэ больш настойліва вышуквае рэзервы вытворчасці. В. Булава першай на камбінате пачала працаваць на пяці прадзільных машынах замест чатырох.

Усяго тры гады спэтрэбілася Валянціне Паўлаўне, каб выканаць сваю пяцігодку. Планавая норма гэтага года выпрацавана 16 ліпеня. Да адкрыцця XXV з'езда КПСС яна мае намер даць яшчэ адну гадавую норму.

Ударная праца лепшай тэкстыльшчыцы атрымала шырокае прызнанне не толькі на камбінате. За высокія вытворчыя паказчыкі В. Булава ўзнагароджана ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга. У мінулым годзе яна абрана дэпутатам Вярхоўнага Савета СССР. Нядаўна яшчэ адна радасная вестка прыйшла на прадпрыемства. За выдатныя дасягненні ў працы на падставе павелічэння зоны абслугоўвання і ініцыятыву ў разгортванні настаўніцтва В. Булавай прысуджана Дзяржаўная прэмія СССР 1975 года.

І яшчэ адна працоўная бія-

графія... Тры гады назад пасля дзесяцігодкі прышоў Сяргей Сувораў у механазборачны цэх завода «Гомсельмаш». Цяпер ён — кваліфікаваны токар, бригадзір адной з лепшых на прадпрыемстве камсамольска-маладзёжных бригад. Калектыву, які ён узначальвае, яшчэ ў чэрвені завяршыў сваю пяцігодку і па выніках работы за III квартал выйшаў пераможцам у сацыялістычным спаборніцтве. Цяпер ён паспяхова нясе перадз'ездаўскую ўдарную вахту.

Трэці здымак пераносіць нас у Мінскі інстытут культуры, які адкрыўся ў гэтым годзе. Тут займаецца 1.200 студэнтаў на стаячых і 1.500—на завочным аддзяленні. Фотакарэ-

спандэнт Ул. Крук пабываў у лабараторыі кінаапаратуры інстытута, дзе практыкаваліся студэнты бібліятэчнага факультэта.

Саветская дэмакратыя! Выразнем яе сілы стаў для нас Дзень Канстытуцыі Саюза Саветскіх Сацыялістычных Рэспублік, які мы сёлета адзначаем у пярададзень знамянальнай падзеі ў нашым жыцці — XXV з'езда КПСС. Самаадданая праца саветскіх людзей пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі — аснова сіл і трываласці Саветскай дзяржавы, крыніца росквіту нашай сацыялістычнай Радзімы.

Фота Э. КОБЯКА,
Ю. ЮДАША (БЕЛТА)
і УЛ. КРУКА.

ІНФАРМАЦЫЙНАЕ ПАВЕДАМЛЕННЕ аб Пленуме Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Савецкага Саюза

1 снежня 1975 года адбыўся Пленум Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

Пленум заслухаў даклад Генеральнага сакратара ЦК КПСС тав. БРЭЖНЕВА Л. І. аб пытаннях чарговага XXV з'езда КПСС.

Пленум прыняў адпаведную пастанову, якая публікуецца сёння ў друку.

Пленум заслухаў даклады намесніка Старшыні Савета Міністраў СССР, старшыні Дзяржплана СССР тав. БАЙ-

БАКОВА М. К. «Аб Дзяржаўным плане развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1976 год» і міністра фінансаў СССР тав. ГАРБУЗАВА В. Ф. «Аб Дзяржаўным бюджэце СССР на 1976 год».

На пленуме выступіў з вялікай прамовай Генеральны сакратар ЦК КПСС таварыш БРЭЖНЕЎ Л. І.

Пленум ЦК КПСС прыняў па гэтых пытаннях адпаведную пастанову, якая таксама публікуецца ў друку.

На гэтым Пленум ЦК КПСС закончыў сваю работу.

Пастанова Пленума ЦК КПСС, прынятая 1 снежня 1975 года

ПЫТАННІ ЧАРГОВАГА XXV З'ЕЗДА КПСС

1. Зацвердзіць наступны парадак дня чарговага XXV з'езда КПСС:

1) Справаздача Цэнтральнага Камітэта КПСС і чарговія задачы партыі ў галіне ўнутранай і знешняй палітыкі—дакладчык Генеральны сакратар ЦК КПСС тав. Брэжнеў Л. І.

2) Справаздача Цэнтральнай Рэвізійнай камісіі КПСС—дакладчык старшыня Рэвізійнай камісіі тав. Сізоў Г. Ф.

3) Асноўныя напрамкі развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1976—1980 гады—дакладчык Старшыня Савета Міністраў СССР тав. Касыгін А. М.

4) Выбары цэнтральных органаў партыі.

2. Устаноўць норму прадстаўніцтва на XXV з'езд КПСС: адзін дэлегат ад 3.000 членаў партыі.

3. Дэлегаты на XXV з'езд КПСС выбіраюцца згодна са Статутам партыі закрытым [тайным] галасаваннем на абласных, краевых партыйных канферэнцыях і з'ездах кампартый саюзных рэспублік. Выбары дэлегатаў на з'езд КПСС ад кампартый Украіны, Беларусі, Узбекістана і Казахстана праводзяцца на абласных партыйных канферэнцыях.

Камуністы, якія знаходзяцца ў партыйных арганізацыях Савецкай Арміі, Ваенна-Марскога Флоту, унутраных і пагранічных войск, выбіраюць дэлегатаў на XXV з'езд КПСС разам з адпаведнымі тэрытарыяльнымі партыйнымі арганізацыямі на абласных, краевых партканферэнцыях або з'ездах кампартый саюзных рэспублік.

Камуністы партыйных арганізацый часцей Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту, якія знаходзяцца за граніцай, выбіраюць дэлегатаў на XXV з'езд КПСС на партыйных канферэнцыях адпаведных вайсковых злучэнняў.

Пастанова Пленума ЦК КПСС, прынятая 1 снежня 1975 года

АБ ПРАЕКТАХ ДЗЯРЖАЎНАГА ПЛАНА РАЗВІЦЦА НАРОДНАЙ ГАСПАДАРКІ СССР І ДЗЯРЖАЎНАГА БЮДЖЭТУ СССР НА 1976 ГОД

Адобрыць у асноўным праекты Дзяржаўнага плана развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1976 год і Дзяржаўнага бюджэту СССР на 1976 год і ўнесці іх на разгляд сесіі Вярхоўнага Савета СССР.

ПЛАНЫ МІРУ, ПЛАНЫ СТВАРЭННЯ

2-га снежня ў Маскве, у Вялікім Крамлёўскім палацы, пачала работу чацвёртая сесія Вярхоўнага Савета СССР дзевятага склікання.

У 10 гадзін раніцы адкрылася сумеснае пасяджэнне Савета Саюза і Савета нацыянальнасцей.

Бурнымі, працяглымі апладысмантамі, стоячы, дэпутаты і госці сустрэлі таварышаў Л. І. Брэжнева, Ю. У. Андропова, А. А. Грэчку, В. В. Грышына, А. А. Грамыку, А. П. Кірыленку, Ф. Д. Кулакова, Д. А. Кунаева, К. Т. Мазурава, А. Я. Пельшэ, М. В. Падгорнага, Д. С. Палянскага, М. А. Сулава, У. В. Шчарбіцкага, П. Н. Дземічана, П. М. Машэрава, Б. М. Панамарова, Ш. Р. Рашыдава, Р. В. Раманова, М. С. Саломенцава, Д. Ф. Усцінава, У. І. Далгіх, І. В. Капітонава, К. Ф. Катусава.

Зацвярджаецца парадак дня сесіі:

1. Аб Дзяржаўным плане развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1976 год;

2. Аб Дзяржаўным бюджэце СССР на 1976 год і аб выкананні Дзяржаўнага бюджэту СССР за 1974 год;

3. Аб зацвярджэнні Указаў Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР.

З дакладам аб Дзяржаўным плане развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1976 год выступіў намеснік стар-

ЧАЦВЁРТАЯ СЕСІЯ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА СССР ДЗЕВЯТАГА СКЛІКАННЯ

шыні Савета Міністраў СССР, старшыня Дзяржплана СССР дэпутат М. К. Байбакоў.

Гаворачы аб выніках выканання плана 1975 года, дакладчык адзначыў, што ў гэтым годзе нацыянальны даход у параўнанні з мінулымі годам павялічыцца на 4 працэнты. У прамысловасці аб'ём вытворчасці ўзрастае на 7,5 працэнта пры плане 6,7 працэнта. Як вядома, працягваў дакладчык, у гэтым годзе склаліся крайне неспрыяльныя ўмовы надвор'я. Гэта не дало магчымасці выйсці на ўзровень плана па раду пазначыкаў сельскагаспадарчай вытворчасці. Аднак і ў складанай абстаноўцы, дзякуючы ўзросшай тэхнічнай аснашчэнасці, самаадданай працы работнікаў сельскай гаспадаркі, перавыкананы заданні плана па вытворчасці бавоўны і некаторых іншых прадуктах. Узраслі вытворчасць і закупкі мяса, малака, яек, воўны.

У гэтым годзе ажыццэўлены важныя мерапрыемствы па лавышэнню ўзроўню жыцця савецкага народа. Рэальныя даходы на душу насельніцтва ў 1975 годзе павялічыцца ў параўнанні з папярэднім годам на 4,2 працэнта. Атрымаюць новыя кватэры і паленшчык жыллявыя ўмовы амаль 11 мільянаў чалавек.

Затым дакладчык ахарактарызаваў асноўныя напрамкі Дзяржаўнага плана на будучы год. У 1976 годзе наша краіна ўступае ў новы этап камуністычнага будаўніцтва.

Прадугледжваецца больш эфектыўнае выкарыстанне вытворчых магутнасцей ва ўсіх галінах народнай гаспадаркі. Рост нацыянальнага даходу складзе 5,4 працэнта. Аб'ём прамысловай прадукцыі павялічыцца ў сярэднім на 4,3 працэнта. Для ўмацавання матэрыяльна-тэхнічнай базы сельскай гаспадаркі прадугледжана павялічыць вытворчасць трактараў, сельскагаспадарчых машын і абсталявання. Узраснуць пастаўкі мінеральных угнаенняў.

Балавая прадукцыя сельскай гаспадаркі складзе ў 1976 годзе больш як 121 мільярд рублёў (у цэнах 1973 года), што перавышае сярэднегадавы яе ўзровень за прайшоўшае пяцігоддзе на 7 працэнтаў. Валавы збор збожжа наменчан на 14 працэнтаў вышэй сярэднегадавой вытворчасці ў дзевятай пяцігодцы. Значны прырост прадугледжваецца па вытворчасці і закупках і іншай прадукцыі.

Рэальныя даходы на душу насельніцтва ў 1976 годзе наменчана павялічыць на 3,7 працэнта, сярэднемесячная заробатная плата рабочых і служачых павысіцца да 150

рублёў, або на 2,7 працэнта, і аплата працы калгаснікаў—да 98 рублёў у месяц, або на 5 працэнтаў.

Затым з дакладам аб Дзяржаўным бюджэце СССР на 1976 год і аб выкананні Дзяржаўнага бюджэту СССР за 1974 год на сесіі выступіў міністр фінансаў СССР дэпутат В. Ф. Гарбузаў.

Дзяржаўны бюджэт СССР на 1976 год унесён на зацвярджэнне Вярхоўнага Савета СССР па даходах у суме 223,5 мільярда рублёў, па расходах—223,3 мільярда рублёў, з перавышэннем даходаў над расходамі ў 200 мільянаў рублёў. У бюджэце атрымалі адлюстраванне пастаўлены Камуністычнай партыяй задачы па істотнаму паскарэнню тэмпаў навукова-тэхнічнага прагрэсу, больш поўнай мабілізацыі ўнутрыгаспадарчых рэзерваў, ўзмацненню рэжыму эканоміі ў выкарыстанні матэрыяльных, працоўных і фінансавых рэсурсаў.

4 снежня ў Вялікім Крамлёўскім палацы завяршыла работу чацвёртая сесія Вярхоўнага Савета СССР дзевятага склікання. Напярэдадні на раздзелных пасяджэннях палат закончыліся спрэчкі па пытаннях аб Дзяржаўным плане развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1976 год, аб Дзяржаўным бюджэце СССР на 1976 год і аб выкананні Дзяржаўнага бюджэту

СССР за 1974 год. Дэпутаты аднадушна прапаноўвалі адобрыць і зацвердзіць праекты плана і бюджэту.

На сумесным пасяджэнні Савета Саюза і Савета Нацыянальнасцей з заключным словам па пытанню аб Дзяржаўным плане развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1976 год выступіў намеснік Старшыні Савета Міністраў СССР, старшыня Дзяржплана СССР дэпутат М. К. Байбакоў.

Дэпутаты прымаюць Закон аб Дзяржаўным плане развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1976 год.

Затым з заключным словам па пытанню аб Дзяржаўным бюджэце СССР на 1976 год і аб выкананні Дзяржаўнага бюджэту СССР за 1974 год выступіў міністр фінансаў СССР дэпутат В. Ф. Гарбузаў.

Сесія прыняла Закон аб Дзяржаўным бюджэце СССР на 1976 год, зацвердзіла справаздачу аб выкананні Дзяржаўнага бюджэту СССР за 1974 год. Дзяржаўны бюджэт СССР на 1976 год зацвярджаецца па даходах у суме 223 669 255 тысяч рублёў і па расходах у суме 223 468 627 тысяч рублёў.

Па дакладу сакратара Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР дэпутата М. П. Геаргадзе сесія зацвярджае Указы Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР, прымае адпаведныя законы і пастановы.

ТАСС.

ЗАВЯРШАЕЦЦА вельмі важны этап у жыцці савецкай краіны, які партыя і народ назвалі дзевятай пяцігодкай. Праца і жыццё на гэтым этапе — не толькі лічыбы росту матэрыяльнага ўзбагачэння сацыялістычнага грамадства, але і ўвесь напрамак духоўнага развіцця, уся атмасфера жыцця народа былі вызначаны гістарычнымі рашэннямі XXIV з'езда КПСС і накіраваліся на працягу ўсіх пяці гадоў волі партыі, яе велі-

ваць самага дабратворнага ўплыву на атмасферу нашага жыцця, на наш настрой, на творчую энергію кожнага з нас.

Часавыя межы этапу ў жыцці народа і этапу ў развіцці літаратуры, безумоўна, не заўсёды супадаюць. Але, думаю, няхай сабе і з некаторай доляй умоўнасці, мы маем права гаварыць пра пэўны перыяд развіцця савецкай літаратуры, у тым ліку і нашай беларускай.

Галоўны ідэя-тэматычны напрамак развіцця савецкай

ся да сустрэчы XXV з'езда партыі, мы не можам не прыгадаць, што і на XXIV з'ездзе, і ў наступных дакументах, выступленнях сваіх кіраўнікоў партыі лічыла і лічыць першачарговай і, бадай, самай галоўнай задачай работнікаў літаратуры і мастацтва — даць народу творы, у якіх бы цэнтральнае месца занялі праблемы нашых дзён і галоўным героем стаў наш сучаснік — рабочы, сённяшні селянін — менавіта сённяшні; камандзір вытворчасці, вучоны, педа-

знаёмстве павярхоўным. Мы ж, дыялектыкі, аналітыкі, мастакі, добра ведаем, што і ў кожным калектыве, і ва ўсім грамадстве адбываюцца сур'ёзныя глыбінныя канфлікты, барацьба супрацьлегласцей, без іх спынілася б развіццё. Адкрываць жа, пазнаваць, даследаваць гэтыя канфлікты робіцца ўсё цяжэй і цяжэй...

Для глыбокага даследавання канфлікту нашага часу патрэбны асабліва настойлівасць, асаблівы талент і майстэрства. Творчая рэаліза-

што, за рэдкім выключэннем, аўтары бачаць толькі знешні бок — грандыёзнасць будоўлі, энтузіязм інжынераў, рабочых і не могуць углыбіцца ў сутнасць з'яў, у складанасць духоўных працэсаў, якія ўзнікаюць пры вырашэнні такіх значных інжынерных, горадабудаўнічых, сацыялагічных, эканамічных, міграцыйных задач, не заўсёды глыбока пранікаюць у псіхалогію і кіраўнікоў будоўлі, і тых простых арматуршчыц, бетоншчыц, якія толькі што адарваліся ад школы, ад роднай вёскі, ад бацькоў. У выніку ў творах такіх пераважае паказаны атымізм, гэтакое «бодрачэства», суопальны захваленні: «Ах, як усё здорава, велічна!».

А між тым у любой працы заўсёды прысутнічае самы высокі драматызм. Нядаўна мне трапіліся на вочы словы Максіма Горкага, ён пісаў: «У адлюстраванні працоўных працэсаў лірыка ва ўсіх гучыць фальшыва, — і гэта таму, што праца ніколі не лірычная, а ў сутнасці сваёй яна — эпіка, яна барацьба, пераадоленне розных супрацьпастаўленяў інерцыі. У працы, калі хочаце, ёсць нават элементы трагізму — як і ва ўсякай барацьбе».

Выдатна сказана!

Грамадзянскі пафас твора павінен спалучацца з праўдай гісторыі, глыбінёй канфлікту, яркасцю характараў. У некаторых жа творах апошняга часу выразаюцца вырысваюцца, хоць і замаскіраваныя, рэцытывы слаўтай бесканфліктнасці. І ў тым, што мы патроху спаўзаем да бесканфліктнасці, на гэты раз не можам абвінаваціць тэарэтыкаў, тут віна цалкам лажыцца на нас, практыкаў, майстроў празаічнага цэха, ды і паэтычнага таксама.

І, нарэшце, яшчэ пра адно, што таксама мае дачыненне да канфліктнасці. Некаторыя творы на самай актуальнай, самай патрэбнай тэме сумна чытаюцца, бо назіраецца пэўнае ігнараванне такіх вельмі важных, на маю думку, кампанентаў майстэрства, як сюжэт, кампазіцыя...

Калектывы рабочых, калгаснікаў разгарнулі сацыялістычнае спаборніцтва ў гонар XXV з'езда КПСС. У літаратуры спаборніцтва поціць іншы характар. Але наш святы грамадзянскі і партыйны абавязак сваімі сродкамі — публіцыстычным і мастацкім словам — памагчы людзям працаваць з яшчэ большым уздымам, напісаць пра перадавыя спаборніцтва, пра героўў працы, пра камуністаў, ветэранаў партыі і пра тых, хто прышоў, ідзе на змену ім, пра лепшыя калектывы — артыкулы, нарысы, апавяданні, вершы, замалёўкі. Савецкія пісьменнікі заўсёды былі ў першых рэдах партыйных прапагандыстаў, трыбунаў, — яшчэ ў грамадзянскай вайне, калі новая літаратура толькі нараджалася, у гады першых пяцігодак, у суровыя дні Айчынай вайны, у нялёгкі пасляваенны час.

Палымная партыйная публіцыстычнасць ніколі не замянала мастацкасці, наадварот, заўсёды памагала. Напрыклад, верш «Камуністы» А. Куляшова напісаны амаль трыццаць гадоў назад, стаў самым хрэстаматычным у творчасці паэта, перакладзены на многія мовы і гучыць з такой жа актуальнасцю і сёння.

Карацей кажучы, наша галоўная бліжэйшая задача — наладзіць моцную сувязь з працоўнымі калектывамі і напісаць творы, якія ўславілі б веліч спраў партыі, раскрылі б чытачам перспектыву новых плаваў, якія будуць прыняты XXV з'ездам КПСС.

Іван ШАМЯКІН:

„ЁСЦЬ АДЗІН УНІВЕРСІТЭТ — ЖЫЦЦЁ“

зарнай арганізатарскай дзейнасцю.

Няма сумнення, што рашэнні XXIV з'езда і ўсё напружанае змаганне за іх ажыццяўленне зоймуць асаблівае месца ў нашай гісторыі і прымусяць не толькі гісторыкаў, эканамістаў, але і пісьменнікаў зяртацца да гэтага перыяду так, як звяртаемся мы да рэвалюцыі, да грамадзянскай вайны, да гадоў калектывізацыі, Вялікай Айчынай вайны.

НТР, яе пашырэнне і паглыбленне, якое мела месца ў гэтыя пяць гадоў, не толькі рухала прагрэс у сферы матэрыяльнай вытворчасці, але і мяняла структуру грамадства, уплывала на ўсе бакі яго духоўнага жыцця. Шло пашырэнне і ўмацаванне сацыялістычнай дэмакратыі, узятая на новы ўзровень работа Саветаў. Іншыя дзяржаўных адміністрацыйных органаў. Рос дабрабыт народа, яго грамадская свядомасць. Але разам з павышэннем дабрабыту ўзніклі і новыя з'явы ў псіхалогіі прадстаўнікоў розных сацыяльных пластоў, розных узроставак катэгорый — у псіхалогіі нашых дзяцей, моладзі, актыўнай групы насельніцтва і даволі вялікай ужо арміі пенсіянераў. Адным словам, узніклі і ўзнікаюць новыя сур'ёзныя праблемы, і пазітыўныя, і негатыўныя, міма якіх, безумоўна, не можа прайсці ніводзін сур'ёзны мастак, калі толькі ён ставіць перад сабой задачу даследаваць сваю эпоху, сваіх сучаснікаў з партыйнай і грамадскай адказнасцю перад сваім часам і нашчадкамі.

Не лішне будзе нагадаць і пра тэму вельмі сур'ёзныя зрухі ў міжнароднай абстаноўцы, якія з'явіліся вынікам ажыццяўлення знешнепалітычнай стратэгіі партыі, выпрацаванай XXIV з'ездам, прывялі да трыумфу Ленінскай мірнай палітыкі і якія, натуральна, не маглі не аказ-

літаратуры і мастацтва быў вызначаны рашэннямі XXIV з'езда КПСС, такімі партыйнымі дакументамі, як пастаўлена ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы», выступленнямі Л. І. Брэжнева, іншых кіраўнікоў партыі і ўрада. На нашым апошнім пісьменніцкім з'ездзе з вялікай прамовай выступіў кандыдат у члены Палітбюро, першы сакратар ЦК КПБ тав. Машэраў. Пётр Міронавіч даў глыбокі аналіз нашых здабыткаў, тэндэнцый развіцця, паставіў канкрэтныя задачы.

Сучаснасць у літаратуры і мастацтве — разуменне даволі шырокае.

Па-майстэрску напісаны творы аб рэвалюцыі, аб калектывізацыі, аб вайне з фашызмам, аб любым перыядзе пасляваеннага жыцця з яркімі вобразамі камуністаў, стойкіх і мужных змагароў за новы свет, за здзяйсненне Ленінскіх ідэй не можа не быць сугучным нашаму часу, не можа не хваляваць і не выхоўваць пакаленні эпохі НТР.

Чым, скажам, характэрна пяцігоддзе, якое мы пражылі, для беларускай літаратуры?

Думаецца, перш за ўсё паглыбленым асвятленнем гераізму народа ў вайне. Назапастышы немалы вопыт, літаратура аб вайне ўзнялася на новую якасную ступень. З'явіліся творы, якімі мы маем права ганарыцца, якія знайшлі прызнанне мільянаў чытачоў не толькі ў Савецкім Саюзе, але і далёка за яго межамі. Творы гэтыя шырока вядомыя. Хочацца адно сказаць: беларуская літаратура дастойна сустрэла знамянальнае свята — 30-годдзе Перамогі савецкага народа ў вайне з ударнай сілай імперыялістычнай рэакцыі — нямецкім фашызмам.

Але сёння, падводзячы падрэзні вынікі сваёй літаратурнай пяцігодкі, рыхтуючы-

гог, урач, студэнт вучаць, салдат, афіцэр, савецкі дыпламат, які выконвае вельмі высокую і адказную місію, — адным словам, чалавек эпохі развітага сацыялізму, эпохі навукова-тэхнічнай рэвалюцыі і трыумфу Ленінскай палітыкі міру.

Нельга глядзець песімістычна на перспектыву асаўлення тэм сучаснасці. Геніяльны ж твор не з'яўляецца на пустым месцы. Відаць, геніяльнасць Пушкіна і Талстога заключалася ў тым, што яны лепш, чым хто іншы з іх сучаснікаў, засвоілі ўвесь напярэдні вопыт рускай і сусветнай літаратуры, але пісалі па-свойму, так, як да іх не пісаў ніхто. Кожная тэма патрабуе наапаўнення пэўнага вопыту. Нашы многія таленавітыя празаікі доўгі час займаліся тэмамі, якія з'яўляюцца ўжо гісторыяй народа (кажу гэта не ў дачкор). Увага пісьменнікаў, напрыклад, да гераізму народа ў вайне зусім заканамерная і апраўданая была, ёсць і, мабыць, доўга яшчэ будзе. Разведчыкамі ж новых тэм, як заўсёды, з'яўляюцца паэты, нарысісты. Раней, чым празаікі, да сучаснасці прыступілі драматургі, бо патрабаванні тэатраў і глядачоў працягваюцца, відаць, больш жорстка, чым выдавецтваў і чытачоў. Але не можа не радаваць зварот усё большай і большай колькасці паэтаў, драматургаў, празаікаў да праблем нашых дзён, да характараў сучаснікаў. Мы наапаўняем вопыт, а добры вопыт не можа не выліцца ў адкрыццях.

Трэба разумець усю складанасць задачы. Супраціўленне матэрыялу з жыцця сённяшняга завода, інстытута, калгаса больш моцнае, чым матэрыялу з дзейнасці партызанскай брыгады ці падпольнай групы. На заводзе, будоўлі, у калгасе людзі, на першы погляд, проста працуюць. Але так здаецца пры-

ця і пачынаецца з таленавітага, умелага даследавання жыцця, з адкрыцця новых канфліктаў, новых характараў. Уменне знайсці цікавую тэму, цікавы і значны па сваім грамадскім гучанні матэрыял, яркі самабытны характары — для гэтага таксама патрэбны і талент, і настойлівая праца.

Калі ж гаварыць пра нашу творчую вучобу, то менш усяго мы навучаліся і вучыліся менавіта гэтаму, бо ці на адным факультэце няма такога курса. Ёсць адзін універсітэт — жыццё. Але часам з-за ленасці, абывкавасці мы рэдка наведваем гэты універсітэт і не вельмі старанна слухаем лекцыі народа.

Аксёмай жа з'яўляецца тое, што партыя і народ, нашы чытачы і надалей, на новым этапе камуністычнага будаўніцтва, яшчэ з большым маральным правам будуць патрабаваць ад нас высокамастацкіх твораў пра сучаснасць.

Хочацца нагадаць словы Л. І. Брэжнева, якія ён сказаў у 1974 годзе, выступаючы перад выбаршчыкамі: «Мы хочам, каб і надалей мацнела сувязь творчай інтэлігенцыі з жыццём народа, з рабочым класам і працоўнымі сіламі. Мы хочам, каб у дэмакратычнай патрабавальнай таварыскай атмасферы множыліся духоўныя каштоўнасці, што так патрэбны народу, які будзе камунізм». Няхай жа дэвіз новай пяцігодкі — пяцігодкі якасці — стане і дэвізам нашай творчасці!

Твораў аб самым значным — працы, рабочых калектывах — друкуецца нямала. Часцей за ўсё пішуцца яны на матэрыяле вялікіх будоўляў пяцігодкі — КамАЗ, БАМ, Нурэк, Наваполацкі і Мазырскі нафтаперапрацоўчыя, асцшка Палесся і г. д. Гэта натуральна, і за выбар тэмы аўтарам нельга не паставіць вышэйшы бал. Але пакуль

Пленум праўлення СП ВССР адкрывае І. Шамякін.

Фота Ул. КРУКА.

МАЙСТЭРСТВА

ДЗЕННІК
ПЛЕНУМА

віта прафесіяналізму не ханеа многім драматургам. А без гэтага, вядома, цяжка разлічваць на поспех.

Павел Дзюбайла ў сваім выступленні шмат месца адвёў тэме выкрыцця мяшчынства ў сучаснай літаратуры. Цікавай спробай выкрыцця рамесніцтва, дэяліцтва, графаманства ў такой тонкай галіне, як мастацкая творчасць, літаратура, з'яўляецца апавесць Б. Сачанкі «Не на той вуліцы», адзначыў ён і працягваў: «Важна, што аўтар імкнецца паказаць тую глебу, на якой зароджаецца і вырастае літаратурнае графаманства, раскрывае тыя фактары, што садзейнічаюць яго пашырэнню. Апавесць скіроўвае думку чытача на недапушчальнасць такога становішча, калі графаманскія, шэрыя, халтурныя творы яшчэ часам трапляюць у друк, калі крытыка не працягвае да іх належнай неярпнасці, не разглядае іх як сацыяльна шкодную з'яву».

месца ў жыцці. Сучасны ж герой да гэтага пераходзіць нялёгка, аднак яго вяртае ўнутраная, ідэйная перакананасць і нярэдка, на сутнасці, яна з'яўляецца больш трывалай і надзейнай.

Паважаю, ўсёякі пошук у творчасці, гаварыла ў сваім выступленні Еўдакія Лось. Паважаю пэўнаў самых розных па манеры і стылю. Калі, вядома, за радком адчуваю душу неспакойную, блізкую, а ў асобе творцы бачу адданая неспара дарэгой савецкай Бацькаўшчыны. І пакуль што не веру ў генія, які будзе зразуметы толькі пасля двухтысячага года. Наша грамадства настолькі інтэлектуальна і духоўна развітае, чытач такі эрудзіраваны (пачынаючы з самага маленькага), што не застаецца ў «неяках», як сказаў бы Лынькоў, ніякае адкрыццё. Геній Купала, Коласа, Твардоўскага, Шолахава зразуметы і ўвечны лаўрамі пры іх жыцці.

жання, што ў іх зусім мала так вянучых «адмоўных» рэцэнзій, мне здаецца, працягвае В. Бельскі, нам нестае ўвагі і павялічэння нашых пэўнаў. «Трэба змагацца, вядома, з кампліментарнасцю, неразборлівым завальваннем, але яшчэ больш неабходна вылучаць, ухваляць і шанаванне ўсё тое, што заслугоўвае прызнання. Хіба многа ў нас артыкулаў, крытычных рэцэнзій, напісаных з плённай пазіцыяй захаплення пэўнаў, узабодзі радасці за яго ўданы, ухваляванай чытацкай удзячнасці яму? Пэўнаў пішуць не чарпілам, а крывёй і нервамі, і таму для пэўнаў надзвычай важна ведаць, ці мае душэўны водгалас зробленае ім. У нас жа многія пэўнаў, творцы сапраўдных удач, чуюць хіба што зрэдку толькі дзяжурныя рэцэнзійныя водгукі пра сябе, носяць вялікую і шмат у чым справядлівую крыўду на крытыку, на крытычныя адказы перыядычных выданняў».

Усе мы хочам, каб у нашай літаратуры нараджалася ўсё больш і больш твораў адметных, дасканалых. А дасканаласць дасягаецца высокім майстэрствам. Таму праблема, якая абмяркоўвалася на пленуме, тычыцца ўсіх пісьменнікаў. Хвалюе мяне і кнігавыдаўцаў. «Крэўна хвалюе», — падкрэсліў галоўны рэдактар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Аркадзь Марціновіч, які далей гаварыў:

«Выдавецтва жыве тым, што ствараюць пісьменнікі. Ад таго, якія творы наступаюць, ад іх змястоўнасці, ад іх мастацкай залежнасці і праца рэдактара: прысмыкае яна будзе альбо дакулівае, залежыць і выдавецкі гонар, свайго роду марка. Прыемна, што за час існавання выдавецтва (яно пачало сваю дзейнасць у красавіку 1972 года) выйшла 714 кніг агульным тыражом звыш 22 мільёнаў экзэмпляраў. Большасць з іх напісаны на высокім мастацкім узроўні».

Аднак не сакрэт, што ў нас пішуцца і выдаюцца не толькі выдатныя і добрыя творы, але і дробныя і зместу, нязначныя на сваіх выніках якасцях.

Калі разглядаць праблему майстэрства ў сувязі з праблемай сучаснасці — мастацкай тэмай нашай літаратуры, то трэба прызнаць, што ў мастацкім даследаванні працы савецкіх людзей, у наказы героя нашых дзён аўтары часта не дасягаюць паўнакроўнасці, завершанасці, таго, што па сапраўдному захапляе чытача і вучыць яго, духоўна ўзбагачае.

У нас небагата твораў сапраўды маштабных, якіх б, прыносячы чытачу эстэтычную асалоду, адкрывалі яму магчымасць зазірнуць у глыбіню сацыяльных адносін, у глыбіню чалавечых характараў, выразілі ўбачыць тыя сілы, што фарміруюць духоўны і маральны воблік сучасніка».

З цікавасцю слухалі пісьменнікі выступленне дырэктара Беларускага аддзялення УААП (Усеагульнага агенства па ахову аўтарскай правоў) В. А. Хорсуна, які нагадаў, што гэтая арганізацыя была створана параўнаўча нядаўна ў сувязі з далучэннем нашай краіны 27 мая 1973 года да Сусветнай (Жэнеўскай) канвенцыі аб аўтарскім праве. Але нават за гэты пэрыяд час свайго дзейнасці УААП набыла немалы вопыт і наладзіла дзелавыя кантакты амаль з усімі краінамі, якія з'яўляюцца членамі Сусветнай канвенцыі, у першую чаргу з краінамі сацыялізму. Няблага таксама, вазначыў прамойна, апошнім часам складаюцца ўзаемаадносінны і з шэрагам капіталістычных краін — такіх, як ЗША, Японія, ФРГ... Дзякуючы гэтаму адна з буйнейшых

выдавецкіх фірм ЗША набыла ў нас права на выданне трыццацітомнай «Вялікай Савецкай Энцыклапедыі», толькі за выданне савецкіх музычных і музычна-драматычных твораў амерыканцы, згодна дагавору, будуць плаціць нам па 100 тысяч долараў у год.

«Што датычыць Беларускай літаратуры, — працягваў В. Хорсуна, — дык за гэты кароткі час пры пасрэдніцтве і садзейнічанні рэспубліканскага аддзялення УААП выдадзена і выдаецца за мяжой у бліжэйшы час — згодна падпісаным ужо дагаворам — звыш пяцідзесяці кніг нашых аўтараў. Сярод іх К. Крапіва і М. Танк, П. Броўка і І. Мележ, А. Макаёнак і А. Вялігінін. Гэтымі дзямі падпісаны дагавор з В. Бельскім на выданне яго двухтомніка ў ГДР».

В. Хорсуна заклікаў пісьменнікаў ствараць больш кніг, вартых нашай эпохі, і яшчэ больш актыўна, у цесным кантакце з УААП прапагандаваць нашу беларускую савецкую літаратуру, несці ўсяму свету вялікую праўду аб нашай краіне — на славу і карысць Радзіме.

Уладзімір Дамашэвіч гаварыў аб праблеме мастацкай прозы, аб творчасці маладых і пачынаючых аўтараў, якія выступалі на старонках «Маладосці» і добра зайвілі аб сабе.

Закрануўшы праблему літаратурнага героя ў прозе маладых, У. Дамашэвіч адзначыў, што ён, герой, іншы раз выглядае занадта «станоўчым», у яго характары і паводзінах не адлюстравана рэальнасць рысы нашага сучасніка, маладога чалавека.

Прамоўна выказаўся таксама за пашырэнне тэматычнага і жанравага абсягу Беларускай прозы, за тое, каб больш развіццё набываў жанр дакументальнай аповесці, рамана, каб пісаліся мастацкія творы пра жыццё выдатных людзей — такіх, як Ота Юльевіч Шміт, як адважны лётчык-герой Гарадзецкага, урыцце, як вялікія песніры Беларускага народа Янка Купала і Якуб Колас...».

Мікола Кругавых, ухваліўшы, як і ўсе папярэднія прамойны, даклады М. Арошкі і В. Каваленкі, адзначыў глыбіню і грунтоўнасць аналізу, які быў зроблены імі ў пазіі і прозе, нагадаў выпадкі, калі ўпершыню на фронце байкам трапіў верні А. Куляшова «Балала аб чатырох заложніках», і падзяліўся ўражаннямі таго моманту — з якой вялікай сілай уздзейнічаў гэты твор на душы воінаў. «А ці знойдзецца зараз гэтакі твор, зольны гэтак жа гвалтаваць і злікаць наперад? — наставіў пытанне прамойна. — Задача ж літаратуры застаецца той жа — высці наперад».

Далей М. Кругавых спыніўся на прозе часопіса «Неман». «Неман» за апошнія гады стаў прыкметным выданнем, у ім частцей сталі з'яўляцца творы на сучасную тэму, па сапраўдному цікавыя матэрыялы публіцыстычнага характара, добрыя пераклады на рускую мову твораў беларускіх празаікаў... Але, калі адзначаць тое, што друкуюць часопіс, самымі высокімі меркамі, даводзіцца прызнаць, што за апошні час у ім не з'явілася рамана, аповесці, апавядання, роўных па сіле раманаў Бондарова, апавесцяў Бялова і Астаф'ева, апавяданняў і аповесцяў Ліханосава і, дарэчы сказаць, нашага Васіля Быкава».

Прычыны гэтага прамойна бачыць у тым, што, на яго думку, «мы не навучыліся яшчэ пісаць па самых высокіх стандартах» і што «творы некаторых аўтараў «Немана» карыстаюцца вельмі невялікай увагай крытыкі».

У заключэнне М. Кругавых падрабозна прааналізаваў выданне А. Жалыноўскага «Помнік», надрукаваны ў «Немане», заклікаў пісьменнікаў павысіць сваё прафесіянальнае майстэрства.

Леанід Гаўрылін у сваім выступленні ўзняў праблему сацыяльнай, грамадзянскай і прафесіянальнай актыўнасці пісьменніка. «Што можа зрабыць

Саюз пісьменнікаў у арганізацыйным плане для вырашэння праблем, пра якія я гавару? — разважаў ён. — Проста не даваць маладым сядзець дома... Калі пісьменнік толькі не хлоры, ён павінен быць у дарозе. Трэба накіроўваць таварышаў на будоўлі пэўнаўкі — на аб'екты меліярацыі, на Нафтабуд, усюды, дзе сёння прыдзі краі, дзе робіцца гісторыя...»

Іван Чыгрынаў гаварыў аб ідэйнасці і важнасці размовы, што адбылася на пленуме Саюза пісьменнікаў напярэдадні XXV з'езда КПСС. Ён далучыў да тых прамойнаў, якія напярэдадні ў адставанні крытыку: «Наўрад ці знойдзецца хто, каб не нагадзіўся з наступным: не сёлета і таксама ж не летась пачалося, што літаратурная крытыка пры разглядае мастацкіх твораў ва ўсё без выключэння жанрах не проста звяртае пераважную ўвагу на змест, але наогул займаецца зместам...» Між тым, падкрэсліў далей І. Чыгрынаў, крытыка павінна гаварыць пра майстэрства, пра тую рухомую катэгорыю ў мастацтве, «якая наўрад ці мае ўгары межы сабе».

«Нельга стаць сапраўдным мастаком без высокага майстэрства, таксама як нельга стаць ім і без багатай духоўнай культуры, — зазначыў далей прамойна. — А гаворачы пра культуру і майстэрства, трэба мець на ўвазе, што абедзве гэтыя якасці застаюцца бесплоднымі, калі яны не звязаны глыбока і непадзельна з жыццёвым поглядам пісьменніка, з яго грамадскім жыццём».

Змяніўся час — змяніліся задачы літаратуры, змяніліся і патрабаванні да яе: «Сучасная літаратура абавязана даць адказ на пытанне — у чым сутнасць грамадзянскай, камуністычнай паводзін чалавека ў мірным, працоўным жыцці, бо штодзённая звычайная праца і складае сутнасць нашай рэчаіснасці, імяна працай ствараецца камуністычнае грамадства».

Закрануўшы праблему героя ў літаратуры, прамойна спыніўся на такой важнай асаблівасці сучаснай літаратуры, як імкненне да так званай этнаграфічнасці, «якая прасцей заўсёгда пародным побытам у шырокім сэнсе гэтага слова, побытам учарашняга і сённяшняга нашага рабочага і селяніна, побытам учарашняга і сённяшняга нашага інтэлігента, бо без яе, без гэтай этнаграфічнасці, прад шмат гадоў, якія прайдуць і прыйдуць нанавя, не ўбачыць самога народа».

У прамове І. Чыгрынава таксама прагучала заклочанасць аблегчанаасцю творчых пошукаў маладых пісьменнікаў. «Думаецца, зусім недарэчна павялічвацца наш клопат пра тых, каго называюць маладымі, — сказаў І. Чыгрынаў. — Секцыі прозы, пазіі і крытыкі наладзілі ў Саюзе пісьменнікаў два вялікія абмеркаванні — «Проза маладых — майстэрства, тэндэнцыі» і «Пэўнаў, пакаленне, час». У снежні збіраецца семінар у Каралішчавічах тых, хто піша для дзяцей і юнацтва. Шмат месца маладым — і празаікам, і пэўнаў — адвёлі ў сваіх сённяшніх дакладах крытыкі. І нельга, на жаль, не пагадзіцца з імі, што маладыя «не прынеслі яшчэ ўласнага вымпелу на нашу літаратурную планету». Ім у творчасці трэба яшчэ ўзіцца да вышніх сапраўднай літаратуры, галоўныя вызначэнні якой — «зварот да глыбінных пластоў чалавечага жыцця, улоўліванне дакладнага рытму імклівых дзён, выразнае разуменне пафосу часу, высокае прафесіянальнае майстэрства».

Спрэчкі закончаны. З кароткім заключным словам выступіў В. Каваленка. Старшынявуючы І. Шамякін падвёў вынікі пленума, заклікаў пісьменнікаў павысіць напярэдадні XXV з'езда КПСС сваю публіцыстычную актыўнасць, часцей і лепш выступаць у друку, публічна — па лініі бюро прапаганды, на творчых вечарах і чытацкіх канферэнцыях.

А. Паткевіч (Гродна), А. Мальдзіс, Д. Бічэль-Загнетавя (Гродна), Я. Брыль.

Фота Ул. КРУКА.

«Праўда, — зазначыў прамойна, — апавесць часам нагадвае нам фелетон...»

Наогул, гаварыў ён далей, нярэдка ў нашай прозе, няват у сур'ёзных, зольных празаікаў, з'яўляюцца творы, у якіх у ролі станоўчага героя выступае ардыннарная асоба з сумніцельным ідэйна-маральнымі рысамі характара. Наглядаецца зніжэнасць маральных крытэрыяў у падыходзе да духоўнай асновы вобраза нашага сучасніка. Няўвага да грамадскай накіраванасці яго характараў прыводзіць часам да таго, што чытач не можа падзяляць аўтарскія сімпатыі і антыпатыі.

Падрабязна спыніўся П. Дзюбайла на недахопах аповесці «Такая восень» Алеся Жукі.

Наогул жа, на яго думку, сучасная беларуская проза моцна сваім аптымізмам і сувяззю са штодзённым рэальным жыццём. Яна імкнецца (і нярэдка даволі паспяхова) паказаць і зразумець чалавека ў цеснай сувязі з канкрэтна-бытавымі прадметамі — жыццёвымі абставінамі, зразумець яго звычкі і новыя турботы, імкненні, душэўныя хваляванні, убачыць перспектыву яго развіцця. Па сутнасці, праз аналіз рэальнай штодзёнскай прозы наступова, але няўхільна, ідзе да раскрыцця ўзаемаадносін чалавека, яго спраў са справамі і іншых людзей, цэлага народа, яго высокімі духоўнымі мэтамі.

Прозу больш цікавыя не статычныя, злужжаныя характары ў сваім абсалютным выніку, а характары, што знаходзяцца ў настайным абнаўленні, набываюць новыя якасці, праходзячы праз жыццёвыя выпрабаванні, расчараванні і сумненні. І ў гэтым, асабліва ў прозе маладых, адчуваецца палемічнасць, што была такой вострай у шасцідзсятых гадах, накіраваная супраць статычных герояў, якія на любы пытанні мелі гатовыя адказы, у якіх ніколі не было сумненняў наконт сваіх мэт, свайго прызначэння і

Прамоўна слухна заўважае, што яе не задавальняе становішча з выходам пісьменнікаў на ўсеагульную арэну. Рэдка плануецца кніжкі, публікацыі беларускіх аўтараў у цэнтральных часопісах. Не маем мы сталых перакладчыкаў на рускую мову. Усё падчас залежыць ад выпадку, ад волі і літасці выдаўца.

А выйдучы кніжкі, пра іх маўчыць крытыка, не сказала яна свайго слова пра творчасць многіх, цяпер ужо вядомых пэўнаў.

Неўзабаве адбудзецца XXV з'езд Камуністычнай партыі. Напружана існуюць людзі, яшчэ больш смелыя планы будучы прыняты на наступную пяцігодку. Не паддаецца планаванню пісьменніцка праца, але і не выракаецца яго. Чытач пытае новую кнігу, песня неабходна чалавеку і сёння, і заўтра. Час дыктуе настроіваць ліру на самы высокі лад. Заспакаенню месца няма.

Выступленне Варлена Бечыка было прысвечана ўзаемаадносінна пазіі і крытыкі. Па яго словах, пазіі мы можам і павінны прад'яўляць шмат патрабаванняў. Сапраўдная пазіі, зрэшты, і не можа стварацца іначай, як у атмасферы вышэйшай патрабавальнасці і самапатрабавальнасці. Але часта, прад'яўляючы свае патрабаванні, мы нібы забываем на тое, што такое пазіі і кім з'яўляецца сапраўдны пэўнаў у жыцці.

У пэўнай творчасці найбольш поўна, канцэнтравана і выразна ўсвабляецца і выяўляецца дух народа, крышталізуецца духоўныя набаткі яго гістарычнага і культурнага развіцця. Крытыкуючы, і часам вельмі справядліва, нашу пэўнаў, мы нібы забываем пра гэтым, якая цяжкая, драматычная і складаная місія — быць пэўнаў. У час, калі ў нас так многа гаворыцца аб тым, што ў крытыцы шмат кампліментарнасці, расхвальвання і воплескаў, калі адмакні трыво-

ЦЯЖКА і складана гаварыць пра творчае майстэрства — на гэта патрэбна асаблівае права. Права, заснаванае на вялікім, вельмі вялікім творчым вопыце, бо крытык-наглядальнік на нейкую хвілю можа забыцца, што нагледаць лёгка, а тварыць цяжка.

Часам можа здацца, што праблема майстэрства гэтакія ўнутраная, гэтакія прафесійна-нальна вузкая, што не выходзіць за межы паняцця літаратурнага рамства. Спраўды, усякая прафесія мае свае правы, свае законы, нават тайны, якія трэба вывучаць і спацігаць таму, хто хоча быць майстрам сваёй справы. Але якраз тут і пачынаецца адрозненне мастацтва і літаратуры

пра іх не пачуе, акрамя нас, бо ім не хапала трохі таленту».

Для беларускай літаратуры, якая ў мінулым праз цэлыя стагоддзі сьвядома ці несвядома кіравалася прынцыпам гранічнай прастаты і даступнасці, бо адрасавалася яна пераважна малаадукаванаму або зусім непісьменнаму селяніну, асаблівае значэнне набывае асаблівае значэнне набывае асаблівае значэнне багатымі фармальна-мастацкімі сродкамі выяўлення, набытымі сусветнай мастацкай культуры, якія яна павінна асвойваць і развіваць згодна накірунку нацыянальнай эстэтычнай традыцыі. Неадкладнасць гэтай задачы востра, аж да сардэчнага болю адчуваў некалі М. Багдановіч — юначае, незаплямленае сумленне беларускай літаратуры.

чытаем абразок, апавяданне, урываек з рамана. Наўрад ці нам трапіцца твор, у якім адразу кінуцца ў вочы недаравальныя ўпушчэнні па лініі майстэрства. Не. Хутчэй — усё там будзе гладка, даволі прыстойна, нават малаўніча.

Аднак усё мы адчуваем, што агульны ўзровень сучаснай беларускай прозы недастаткова высокі, што ў сучасным літаратурным жыцці нагледаецца адкрыта недаацэнка майстэрства.

У нас у рэспубліцы асабліва адмоўна такое становішча адбываецца на творчасці маладых. Нельга сказаць, што іхні творы нафта ўжо ніякі або пасраднейшай якасці. Гэта было б несправядліва, бо — нашто будзем скарывіць і гэта? — малады часам «натхнілі» іхні ўзровень неваторых твораў старэйшых пісьмennisаў, які

шу літаратурную планету. Хай бы гэты вымпел быў той жа формы, што і вымпел папярэдняга пакалення прэзвішчаў, хай бы ён быў з таго ж самага металу, нават хай бы з мякчайшага — дарма! — але на ім павінен быць выразнейшы знак таго часу і таго грамадскага моманту, які паклікаў іх у літаратуру. І тут даспараці, за якімі няма творчага паклічэння, справе, як вядома, не памогучы.

Непасрэдных прычын, з-за якіх ва ўсім сучасным літаратурным працэсе недастаткова ўвагі звяртаецца на больш дасканалы ўзровень мастацкай творчасці, няма.

Мы, беларускія крытыкі, — прынамсі, многія з нас — не навучыліся яшчэ па-спраўдному, з дастатковым практычным эфектам аналізаваць і раскрываць змест і формы мастацкай формы ў літаратуры. Не самую форму (тут мы нешта ўжо робім і, здаецца, часам няблага), а менавіта змест і формы. Даволі часта мы ўсё яшчэ аналізуем змест асобна і форму асобна. А не ўлавіўшы змест і формы, нельга адчуць унутраны ідэі твора — галоўнага, што ў ім ёсць. Гэты недахоп сучаснай беларускай крытыкі абумоўлены працяглым засілле ў мінулым вульгарнага сацыялагізму, які разрываў змест і форму, лічыў форму нечым другарадным і неістотным.

Значна перашкаджае, на маю думку, глыбокаму разуменню пытанняў мастацкай формы распаўсюджанае ўяўленне пра майстэрства як пра звод нейкіх універсальных правілаў, быццам бы аднолькава прыдатных для ўсіх пісьмennisаў. Так, ніхто не будзе адмаўляць, што існуюць аб'ектыўныя законы творчасці, абавязковыя для ўсіх. Але ж бяспрэчна і іншае: у кожнага спраўданага пісьмennisа яны, гэтыя законы, набываюць спецыфічнае пераламленне, толькі яму ўласцівае творчае афармленне і асэнсаванне. Без уліку гэтай акалічнасці не можа быць сур'ёзнай размовы пра вышнюю мастацкага вопыту і ўмення.

У сучаснай беларускай прозе сфарміраваліся буйныя творчыя індывідуальнасці. Яна можа пахваліцца глыбіннай эпічнасцю раманаў І. Мележа, лірычна-філасофскім асэнсаваннем жыццёвага моманту ў творах Я. Брыля, першасным адкрыццём сацыяльнага сэнсу ў грамадскіх канфліктах сучаснасці раманаў І. Шамякіна, раскрыццём сацыяльнай ідэі праз дэталёвае апісанне побытавай плыні ў апавяданнях і аповесцях А. Кулакоўскага, напружаным унутраным пошукам этычна-грамадзянскага выбару ў аповесцях В. Быкава, рамантызаваным і ў той жа час праўдзівым раскрыццём складаных душэўных калізій у раманах І. Налуменкі, адкрытай, густой, публіцыстычнай заўвагай філасофскай гуманізму ў прозе А. Адамовіча, гістарычнай дэкларацыю псіхалагічнай і сацыяльнай характарыстыкі ў раманах М. Лобана, тонкім аналізам душэўных зрухаў у апавяданнях Я. Скрыгіна, шматпланавым ахопам сучаснай рэчаіснасці ў раманах А. Асіпенкі, шчыльнай лірычнай нотай у раскрыцці ўнутранага свету ў аповесцях А. Васілевіча, цэльнасцю гераічнага вобліку чалавека ў аповесцях А. Карлюка, маральным абвастраннем побытавых узаемаадносін у аповесцях А. Марціновіча. Сваё тэма і свой стыль паступова выпрацоўваецца ў творчасці В. Хомчанкі, Л. Арабей.

У выразнай творчых індывідуальнасці склаліся ўжо прэзвішчы сярэдняга пакалення: В. Адамчык, І. Чыгрынаў, І. Пашнікаў, Б. Сачанка, У. Дамашэвіч, А. Кудравец, П. Місько, М. Стральцоў. Самастойнасць і індывідуальнасць творчага мыслення ўласцівы лепшым творам маладых прэзвішчаў В. Карамазова,

М. Гіля, М. Капыловіча, М. Вышынскага, А. Жука, Г. Далідовіча. Адчувальны рост нагледаецца апошнім часам у Л. Левановіча, Я. Радкевіча, А. Масарэні, Л. Гаўрылікіна, В. Дайліды, У. Кузьмянкова, А. Рыбака.

Шмат цікавага, новага, непаўторнага ўносяць у беларускую прозу многія пазты, якія актыўна сталі выступаць і ў жанры прозы. Гэта перш за ўсё П. Броўка, К. Кірзенка, В. Вітка, М. Лужанін, С. Грахоўскі, М. Гамолка, А. Бажко, Р. Няхай, А. Бялевіч, а таксама каторга маладзейшых: У. Караткевіч, Я. Сіпакоў, У. Паўлаў, А. Наўроцкі, Г. Бураўкін, Х. Жычка, Л. Дайнека. Многія з іх, відаць, хутка стануць «чыстымі» прэзвішчамі, калі ўжо не сталі імі. Асабліва паспяхова працуюць у жанры прозы У. Караткевіч, Я. Сіпакоў, У. Паўлаў, А. Наўроцкі. Іх творы набылі папулярнасць у шырокага чытача.

Плённа працуюць і ад твора да твора павышаюць сваё майстэрства прэзвішчы, якія пішуць на рускай мове. З'явіліся новыя цікавыя пісьмennisікі імяны—А. Каштанаў, В. Казько.

У сучасным літаратурным жыцці пастаянна адчуваецца прысутнасць аўтарытэту творчай асабовасці старэйшых прэзвішчаў: П. Пестрака, М. Ткачова, М. Паслядовіча, А. Якімовіча, І. Грамовіча, А. Пальчэўскага.

Багацце творчых індывідуальнасцей — гэта вялікі эстэтычны набытак нацыянальнай літаратуры, яе моц, сіла і слава. Таму, відаць, будзе няправільна ставіць пытанні майстэрства такім чынам: хто больш мастак слова — Мележ ці Брыль, Шамякін ці Налуменка, Пашнікаў ці Чыгрынаў? Супрацьпастаўленне і выключэнне наўрад ці тут да месца. Больш спраўдана будзе зборнае, калегіяльнае далучэнне, якое і павінна складаць агульнае і прытым выразнае аблічча нацыянальнай літаратуры: Мележ і Брыль, Шамякін і Налуменка, Лобан і Скрыган, Быкаў і Адамовіч, Кулакоўскі і Асіпенка, Адамчык і Дамашэвіч, Пашнікаў і Чыгрынаў. Усе яны працуюць на карысць беларускай літаратуры, маюць яе аўтарытэт і славу.

Тым больш недапушчальна творчасць аднаго пісьмennisіка мераца ацэнчымі крытэрыямі творчасці іншага аўтара. Зрэдку гэтым грашчэ крытыкі, калі яны накладваюць рысы стылёва-мастацкай манеры ўлобнага імі пісьмennisіка на творчасць пісьмennisіка зусім іншага эмацыянальна-стылявога складу. Часцей заўважаецца такая аднабаковасць у выступленнях саміх пісьмennisікаў, калі яны судзяць калегу толькі згодна таму, што могуць, а чаго не могуць яны самі. Між тым, катэгарычна вельмі цяжка сказаць, маючы справу з аўтарамі акрэсленай самастойнай мастацкай сістэмы, хто з іх пісаў лепш, а хто горш. Мастака можна судзіць толькі па законах яго ўласнай творчасці. Кожнаму раманісту ці апавядальніку належыць першае права вырашаць, што яму падыходзіць з выяўленчых мастацкіх сродкаў, а што не павінна цікавіць зусім.

Не памыліцца ў вызначэнні індывідуальнай сутнасці таленту пісьмennisіка, адчуць унутраны голас яго душы — усё яшчэ вострая праблема нашага літаратурнага жыцця.

Як прыклад і прывяду бы абмерсаванне рамана І. Шамякіна «Атланты і карыятыды» на старонках часопіса «Літаратурнае абмерсаванне» (1975, № 10). Мне здаецца, што нельга разглядаць гэты твор як рамана пра архітэктуру і архітэктараў. А менавіта такі падыход уласцівы для некастрычаных матэрыялаў, змешчаных у часопісе «Літаратурнае абмерсаванне». Архітэктурна ў рамане — толькі фон, жыццёвая прастора для герояў. Сам жа рамана «Атланты і карыятыды», я сказаў бы, гэта духоўнае атмасфера ў сучасным грамадстве, пра небяспе-

Віктар КАВАЛЕНКА

ПРАБЛЕМЫ ЧАСУ — ТРЫВОГІ СЭРЦА

ад іншых прафесійнальных заняткаў. Калі ўсюды відэочасе майстэрства заўсёды радуе і захапляе, то ў літаратурнай творчасці, наадварот, адкрывае майстэрства, якое можна паказаць і растлумачыць, якім можна захапляцца канкрэтна, сведчыць толькі пра тое, што напісаны дожны твор. Калі майстэрства выпінаецца, яно становіцца самамэтным, заслажняючы пазіцыю аўтара.

На вышэйшай ступені майстэрства творчасць становіцца тайнай для самога пісьмennisіка, яго засакрэчаным домам, куды ён сам заходзіць асцярожна, з трапяткім сэрцам, заходзіць адзін, без сяброў і блізкіх, сарамліва затуляючы далонню слабы агеньчык тонкай свечкі, бо літаратар ён ужо мог бы высветліць і тое, чаго баіцца сам, адчуваючы, што ад лішняй яснасці і застылага ведання ён можа страціць тое, што дадзена яму міласцю божакай. У творчасці пісьмennisіка ёсць імгненне, якое належыць толькі яму.

Вядома, няма патрэбы містыфікаваць майстэрства пісьмennisіка і яго асобу. Асаблівае становішча пісьмennisіка паходзіць ад рэальнай прыроды мастацтва як віду духоўнай дзейнасці чалавека. Усякае майстэрства, у тым ліку літаратурнае, пачынаецца з працы, працы цяжкай і стамляючай. Толькі на яе аснове можа ўзнікнуць вышэйшае імгненне творчай перамогі.

Існуе нават думка, што талент пісьмennisіка заключаецца перш за ўсё ва ўменні арганізаваць, вымераць форму твора, выверыць узаемазалежнасць усіх яго частак. І ў гэтым бачыць адрозненне таленту ад генія, які на такое не здатны, бо яго творчасць падсвядома, інтуітыўная. Талент жа імкнецца да сьвядомага працэсу мастацтва, валодае тэхнікай, думае над творам і крытычна глядае яго. Амерыканскаму пісьмennisіку Эмерсону належыць наступнае, у нейкай ступені парадоксальнае выказванне: «Колькі маладых геніяў мы ведалі, але ніхто і ніколі

Дзякуючы перамоце Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі, дзякуючы натхняючай нацыянальнай палітыцы Камуністычнай партыі, беларуская літаратура разам з літаратурамі ўсіх народаў Саюза атрымала рэальны сацыяльны і культурны магчымасці павышаць узровень мастацкага майстэрства, шмат чэрпаць з ідэяна-эстэтычнага багацця шматнацыянальнай савецкай літаратуры, у першую чаргу рускай, а таксама з вопыту ўсёй сусветнай літаратуры.

І ўсё ж на сённяшні дзень пры ўсіх дасягненнях савецкай літаратуры, якія плённа ўплываюць на сучасны літаратурны працэс, патрэба ў павышэнні пісьмennisікага майстэрства відэочасе і гэта знайшло сваё адлюстраванне ў партыйных дакументах.

Клопаматі пра павышэнне прафесійнальнага ўзроўню як крытыкі, так і ўсёй літаратуры, усяго мастацтва пранікнуты змест мастацтва ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы». Напярэдадні XXV з'езда КПСС партыя чакае, што савецкія пісьмennisікі павысць мастацкае майстэрства на новую вышыню, яшчэ глыбей усвядомяць сваю адказнасць перад народам за сваю працу, за свой талент, за сваю грамадзянскую пазіцыю.

Які ж стан майстэрства ў сучаснай беларускай прозе? Калі б прымусяць адказаць на гэтае пытанне вылічальную машыну, то яна, відаць, паадаміла б, што агульны мастацкі ўзровень сучаснай беларускай прозы даволі высокі. Спраўды, хіба мы маглі б увесці ў вылічальную машыну дадзеныя пра адмоўныя рэцэнзіі хоць на адзін твор беларускага прэзвішча, які з'явіўся ў апошніх гадах? Няма ў нас такіх дадзеных, бо не было і адмоўных рэцэнзій, а творы дрэнныя, як мы ўсё ведаем, друкаваліся. Ды і асабісты эмпірычны вопыт, без механічных паслуг вылічальнай машыны, можа прывесці нас да аптымістычнага ўвогуле вываду. Разгорнем той ці іншы часопіс на любой старонцы і пра-

выдарадзіць у іх не так і радкі. Шмат хто з маладых пісьмennisікаў вельмі ж ужо высокай думкі пра ўсё, літаратурна пра ўсё, што напісана імі. Гэта трывожны сімптом, які непэраважна аддае той ці іншай бядой у блізкай будучыні.

Як далёка зайшло ў нас сярод маладых, нават пачаткоўцаў, непрыняцце творчай вучбы, раўнадушша да традыцый і дыванішч майстэрства, відаць з верша пачынаючага пэтра Аляксандра Казлова, надрукаванага ў газеце «Знамя юности» ад 21 жніўня гэтага года. Вось пачатак яго верша «Я пачынаю ад нуля» (верш напісаны на рускай мове):

Я пачынаю ад нуля,
От первой до последней
Здесь все мое — от слов
до точки.
И точка тоже здесь моя.
Калі быць шчырым, то дзраз гэтыя рідкі і змушаюць усумніцца, што ўсё тут аўтарава. Яны дума нагадаюць матывы творчасці некастрычаных сучасных пэтраў, толькі паддадзены іны з вельмі ж аднабаковым і спрошчаным акцэнтам.

Аднак давіць іншае. Усё мы думаем, калі ўяўляем працу пісьмennisіка, пэтра, нават прызначанага пісьмennisіка і пэтра, што іх, калі яны садзіцца за пісьмовы стол, атуляе густая атмасфера даўняй літаратурнай традыцыі. А вось аўтар, у творчым набытку якога ўсёго некалькі публікацый, хоць пераважае, што гэта зусім не так.

Што казаць, у пазіцыі маладога пісьмennisіка павінен быць пэтра творчага адмаўлення папярэдняга. Сучасным маладым прэзвішчам, ды, мабыць, і пэтрам, сапраўды не хапае ўласнай пазіцыі. Яны глядзяць на свет пераважна праз акно, прасячанае пакаленнем пісьмennisікаў, якое прыйшло ў літаратуру ў канцы 50-х і пачатку 60-х гадоў. Шмат і далёка відаць з гэтага акна, але ж пры ім маладым пісьмennisікам можа стаць толькі за плячамі іншых.

Вядома ж, у маладых прэзвішчаў ёсць добрыя творы з непасрэдным і жывым адчуваннем часу. Сярод нядаўня надрукаваных я назваў бы аповесць Г. Далідовіча «Усё яшчэ наперадзе», аповесць А. Жука «Такая восень», апавяданне Л. Левановіча «Старэйшая сястра», Н. Маеўскай «Птушкі ляцяць на волю», Г. Прылава «Без крыўды ў сэрцы», А. Казаннікава «Жураўліха», В. Пігевіча «У дар'зе» і інш.

І ўсё ж, калі гаварыць пра творчасць маладых прэзвішчаў у цэлым, то яны, у гэтым перапаняны шмат хто з пісьмennisікаў і крытыкаў, не прынеслі яшчэ ўласнага вымпелу на на-

ПРАБЛЕМЫ ЧАСУ-ТРЫВОГІ СЭРЦА

(Заначэнне. Пачатак на стар. 6.)

Прыблізнасць дзеяння, характарыстыкі, выказвання — вось кідкая прыкмета схематычнай літаратуры. Праўда, звычайна аўтара да прыблізнасці можа выклікаць недавер і да добрай творчай задумы.

У газеце «Літаратура і мастацтва» ад 1 жніўня гэтага года надрукаваны ўрывак з рамана М. Гроднева «Пярэдадзень». Магчыма, у пісьменніка атрымаецца надзейны твор. Але прыблізнасць адной мясціны падрывае да яго цікавасць, бо дае падставы меркаваць, што будзе прыблізнасць ва ўсім. Адзін з герояў — яшчэ ў даравадоўнай часі — гатак апавідае пра сваё жыццё-быццё ў Амерыцы, адкуль ён вярнуўся: «Без выхадных працуем, а як палучка, ды і ад авансу шэш застаецца». Дзеянне тут, прама скажам, нашынская, сённяшня.

Усе мы выходзім на тым, што жыццё вывучаць трэба. Але атрымаецца так, што не аднолькава разумеецца задача вывучэння жыцця. Лепшыя нашы прызакі сапраўды, можна сказаць, дыкаюць атмасферай часу, жыўць жыццём народа. Некаторыя пісьменнікі ведаюць пра лёс і турботы тых людзей, пра якіх пішуць, часта сустракаюць з імі, як, напрыклад, В. Палтаран, Я. Сіпакоў, І. Дуброўскі і іншыя. Шмат хто задавальняецца зборам матэрыялу для новага твора — пры такіх адносінах да жыцця таксама выдаюцца буйныя творчыя ўдачы. А сяму-таму сапраўднае жыццё толькі пера-шкідкае, яму дастаткова прыблізнасці, лёгкага наміку на жыццё, бо твор яго не адкрывае праўду жыцця, а падманяе яе.

Вось чаму ў павышэнні мастацкага майстэрства гэтак шмат значыць асоба пісьменніка, яго маральнае і грамадзянскае аблічча. Не шукайце сёння высокага прафесіянальнага ўмення ў аўтараў палаклівых і падатлівых, хто не шукае і не адкрывае ісцін чалавечага быцця, а адлюстроўвае адлюстраванае.

Усе мы ведаем, што знайсці праўду жыцця, асэнсаваць яе і паказаць нялёгка. Гэтак ужэ створаны мы, людзі, што новае, бывае, выклікае ў нас недавер, бо звычайна існуе ў нашых уяўленнях і адчуваннях як нармальнае, бяспрэчнае і непакіснае. Савецкая ж літаратура, літаратура перадавога творчага метаду сацыялістычнага рэалізму, можа быць толькі наватарскай літаратурай, літаратурай вялікай жыццёвай праўды.

А. Грачанікаў у вершы «Пракацілася эпохі кола», прысвячанаму М. Аўрамчыку, сказаў пра паэта і, мабыць, пра пісьменніка і гул:

Ён — як сякера
у зашчэрбінах,
з якой наперад час ідзе.

На жаль, больш распаўсюджаны ў сучасным літаратурным жыцці іншы тып пісьменніка, тып праўдзіва паказаны Б. Сачанкам у апавесці «Не на той вуліцы» ў вобразе галоўнага героя Адама Калінкі. Калінка прызнаецца, што ён садзіцца пісаць не тады, калі ў яго ёсць нешта сказаць людзям, а проста — калі ў яго ёсць час. Садзіцца сабе і піша. Ці ж дзіва, што творчасць яго дужа спакойная, утульная дамашняя, не ўзрываецца ніякі-

мі думкамі і страхцамі, калі творца блажэнна папісвае, час ад часу міла паглядаючы на прыгожую, напалала закаханую ў яго жонку, а з кухні мірна патыхае цыбуля, укропам і яшчэ чымсьці дужа прыемным.

Той жа В. Авецкін сказаў: «Колькі было пісьменнікаў, якія падманулі чытачоў, што народ наш цяпер вельмі жорстка, я сказаў бы, нават злосна забываецца пра пісьменнікаў, якія не апраўдалі яго надзей».

Бясспрэчна, што, акрамя шчырага жадання паказаць праўду жыцця, патрэбна яшчэ глыбіня асэнсавання падзей. Часам здаецца і так, што праблема ўзята цікавая, важная, а яе асэнсаванне павярхоўнае.

Сёння ўсё больш і больш заўважаецца, што ў некаторых творах існуе разрыў паміж тым, што хацеў паказаць пісьменнік і што ў яго атрымалася на самай справе. У дадзеным выпадку размова ідзе пра вышыню маральнага і духоўнага ідэалу, увасобленага ў вобразе станоўчых герояў. Гэта адна з самых вострых праблем сучаснага развіцця беларускай прозы, непасрэдна звязаных з узроўнем мастацкага майстэрства. Аўтар сцвярджае нейкія жыццёвыя ісціны, якія здаюцца яму вяршыняй сядомага, разумнага жыцця, ідэалам, да якога трэба цягнуцца, каб адчуць і перажыць найвышэйшае шчасце. Аказваецца ж часам, што гэты ідэал у такой ступені заняжаны ў параўнанні з перадавымі сучаснымі грамадскімі ўяўленнямі, у такой ступені бедны і непатрабавальны, што зліваецца недзе з самымі непакіснымі, махровымі асновамі машанскага погляду на свет. Тут адна з самых вялікіх небяспек для сучаснай беларускай прозы. Тут, на гэтых дарогах, найбольш вядомы будзе чакаць яе пражэлівы разбойнік і гвалтоўнік — правінцыялізм.

Больш таго, стаў змяшчаць некуды ў не дазволены бок маральны крытэрыў людскіх учынкаў. Калі герой заглядае без дазволу ў чужую сумку, адклеявае і чытае ліст, адрасаваны іншаму чалавеку, «вядома ж, каб устанавіць праўду! — то гэта лічыцца чамусьці зусім нармальнай з'явай у паводзінах станоўчага героя. Але якая цана тады гэтакім чынам устаноўленай праўдзе і самому станоўчаму герою? У нас даўно ўжо ў адзены станочкага героя пахаджае па старонках твораў маленькіх эгаістаў, прыставаў, чалавек халоднага разліку, які, каб не праіграць у жыцці, утрымацца на паверхні яго, гатовы забыцца і пра мараль, і пра прыстойнасць, і пра сумленне, але ён не забудзецца прыкрыцця прыгожым словам.

О, гэтыя прыгожыя словы! Кажуць, што ёсць шмат спосабаў утаіць ісціну, але не менш, напэўна, маецца таксама сродкаў, каб унікнуць у творы сапраўднага жыцця. І сярэд іх — сёння надзвычай распаўсюджаны! — захапленне бліскучай літаратурнай фразай. Мы, аўтары, ва ўсіх жанрах гэтак шыкоўна, з робленым значэннем пішам пра дабро, справядлівасць, пра гуманізм і роўнасць, свабоду і любоў да народа і гэ-

так задаволены бываем сабой, што, здаецца, усякаму павінна быць зразумела, што ў нашых творах увасоблена рэальнае, жывое аблічча гэтых высокіх паняццяў і прынцыпаў. А на самай справе? А на самай справе вельмі часта змест нашага твора ці артыкула абуральна павярхоўны, у той час як, вядома, толькі спэцыяльна сапраўдных заканамернасцей жыцця можа падвесці пісьменніка ці крытыка да адчування, у чым заключаецца сёння дабро і зло. Ісціна здабываецца, а не абвешчаецца. Інакш, як пісаў Горкі, мы «імпатэнтныя любоўнікі ісціны».

Відаць, майстэрства сучасных беларускіх прызакіў наймацней выявілася ў адлюстраванні жыцця вёскі і падзей Вялікай Айчыннай вайны. Творы якраз на гэтыя тэмы ці не самыя чытальныя і найбольш вядомыя за межамі рэспублікі. Тут працуюць найбольш вопытныя і прызнаныя майстры слова.

Але ў раскрыцці і гэтых тэм, дзе нацыянальныя традыцыі ідэйна-мастацкага майстэрства, здавалася б, аказаліся найбачачейшыя, некаторыя пісьменнікі дапускаюць істотныя пралікі.

На маю думку, асабліва нізкакасным стала майстэрства ў творах тых пісьменнікаў, якія штучна ідэалізуюць даўніну ў вясковай рэчаіснасці. І гэта не дзіўна, бо празмерная, робленая паэтызацыя непазбежна пераходзіць у стыльовае сюжанне, а аднабаковы, толькі вясёлкавы погляд на патрыярхальныя рэшткі ў вясковым побыце змушае пісьменніка задавальняцца куртатай праўдай, скажаць рэальны ход падзей.

Крытыка ўжо заўважыла, што менавіта ў творах, дзе маецца зададзеная ўстаноўка на паэтызацыю даўніны, найбольш літаратуршчыны, стандартных ідэйна-мастацкіх рашэнняў, даўно знаёмых вобразцаў. Яны не нясуць і зместовай навізны, пішуцца ўсё пра адно і тое ж: якія добрыя людзі жылі ў мінулае. Але ж ні творы Я. Купалы, ні Я. Коласа гэтага не пацвярджаюць. Не пацвярджае гэтага і нядаўна апублікаваная апавесць Я. Брыля «Ніжнія Байдунь», дзе захапленне талентам народа жыць не заслужае аўтараў чыразага погляду на вясковае жыццё мінулага. Напэўна, пройдзе нейкі тэрмін, пакуль некаторыя пісьменнікі пераканаюцца, што, як сказаў адзін пісьменнік мінулага, «можна з такім жа поспехам загубіць і пахаваць чалавечую душу пры дапамозе кучы гною або баразны ў полі, і пры дапамозе мяшка грошай».

Надзённасць літаратурнага жыцця патрабуе адлюстроўваць рэальныя праблемы сучаснай вёскі і побыт яе людзей, якія жывуць насуперак асобным літаратурным уяўленням складаным, напружаным, нялёгкім працоўным жыццём.

Нядаўна рускі паэт Уладзімір Дзямідаў надрукаваў у газеце «Правда» верш «Травы дзяцінства», дзе ёсць наступныя радкі:

Травы дзетства
Пахнут сладка-сладка,
Остаецца гореч на губах.

Як шкада, што ў творах некаторых нашых прызакіў з вёскі іх дзяцінства зусім знікла гарката і пахне яна толькі салодка-прытарным гарадскім павідлам.

Усё яшчэ не стыне ў глыбінях народнай душы боль ваенных страт і ён, гэты неаціхлы боль, усё варушыць і варушыць гара-

чы попл успамінаў, дагэтуль поўніць нявысаклую, густую плынь пякучых слёз. Пра гэта асабліва ўражальна і балюча яшчэ раз нагадала выдадзеная нядаўна кніга А. Адамовіча, Я. Брыля і У. Калесніка «Я з вогненнай вёскі...» А публікацыя ў часопісе «Маладосць» лістоў сына М. Гарэцкага змусіла яшчэ раз задумацца, колькі светлага, высакароднага пакладзена на алтар перамогі. Праўдзіва паказана ваіна таксама ў ваенным дзённіку І. Мележа.

У адлюстраванні ваіны беларуская пасляваенная проза аказалася, можна сказаць, на вышыні. Дасягнута немалое майстэрства, якому вучацца, заўважым гэта без пахвальбы, іншыя літаратуры. Але і ў беларускай прозе на ваенную тэму адбываюцца працэсы, якія патрабуюць пільнага крытычнага асэнсавання.

Аповесць В. Быкава «Воўчая зграя» — тыпова быкаўскі твор. Ён нісё ў сабе многія вартасці мастацкай манеры гэтага выдадзенага напісанага пісьменніка і ў цэлым як бы дэпаўнава на мастацкіх асаблівасцях ранейшых «партызанскіх» аповесці В. Быкава. Аднак у аповесці «Воўчая зграя», такі параўноўваць не з «Круглінісім мостам», «Сотнікам» і «Абеліскам», няма звышстрайнай маральнага выбару, што надавала папярэднім аповесцям асаблівую, вагу ў духоўных пошуках сучаснай савецкай літаратуры. Што ж ёсць у аповесці? Ёсць праўдзівае малюнк партызанскай ваіны — і гэта нямае. Што яшчэ? Можа, я памыляюся, але мне здаецца, што ўсё аповесць напісана дзеля эпілогу, дзеля канцоўкі, якая ідэйна наданайчэй змястоўна.

Ад самага заканчэння ваіны савецкая літаратура зусім справядліва і апраўдана не толькі паэтызавала пакаленне, якое ваявала, але і ўскладала на яго, на гэтае пакаленне, асаблівую адказнасць за пасляваеннае ўладкаванне спраў. Але гэта не азначала, што людзі маладзёнага пакалення не мелі права на ўласную ацэнку ваеннага мінулага. Такое права ў іх было і ёсць. І яно, іхняе права, павінае, бо хто сказаў, што мала ваяваць сіротыя слёзы, слёзы дзяцей ваіны?

І калі герой аповесці «Воўчая зграя» заходзіць у кватэру, дзе жыў выратаваны ім у час баявых хлопчык, цяпер ужэ дарослы чалавек, то можа стацца так, што не толькі Ліўчук будзе пытаць, як па якіх прынцыпах жыў той хлопчак, але і ў яго запатрабуюць справядліва: што зроблена і што не зроблена ім і яго пакаленнем. Не ведаю, як кажу, а мне падобна такія шматзначнасць канцоўкі ў аповесці В. Быкава.

Адзін час, як мы ўсе памятаем, В. Быкава папракалі за нагнятанне цяжкасцей ваіны, за празмерную драматызацыю чалавечых лёсаў на ваіне. Але вось творчасць В. Быкава атрымаў шырокае прызнанне. Пасля гэтага сёй-той з яго ранейшых крытыкаў кінуўся яму наўздагон і нават выперадзіў яго ў паказе цяжкіх і складаных сітуацый на ваіне. Але эпігоны В. Быкава прайшліся, бо яны не ўлавілі ў творчасці пісьменніка і не перанялі галоўнага — выпуктаванай думкі пра час і эпоху. Яны, на жаль, сродак прынялі за мэту. У выніку адвага іх герояў на ваіне бяздумная і бездухоўная, а цяжкасці знарочыстыя, цыркавыя. Паказ ваіны як пераадолення цялага шэрагу чыста спартыўных перашкод — буйны недахоп некаторых твораў сучаснай беларускай прозы пра ваіну.

У пасляваенны час рэдкі твор пра сучаснасць абыходзіўся без успамінаў пра ваіну. Такая асаблівасць зместу і формы прызакіных твораў наглядаецца і сёння. І гэта натуральна, бо ў падобнай асаблівасці — праўда жыцця і праўда часу. Дрэнна толькі тое, што сёй-той з пісьменнікаў скарыстоўвае моманты ваіны як фармальны сродак штучнай драматызацыі сюжэта твора. Сапраўды, калі няма чаго сказаць пра сучаснасць значнага, калі не ўлоўлены тыповыя канфлікты сённяшняга дня, аўтар шукае ратунку ў драмах ваіны, цягнуў іх у твор і з патрэбай, і без патрэбы.

На жаль, на гэтую схематычную дарожку прэзента становіцца і пісьменнікі таленавітыя, якія маюць ужо сталае літаратурнае імя. М. Вышыньскі, напрыклад, апублікаваў апавяданне «Дзякуй» з зайамай на адлюстраванне сённяшняга дня, але хутка пакінуў сучасную тэму, кінуўся ў афектацыю. У яго апавяданні ёсць леснічоўка з падземным ходам для партызан, лянік, што пакідае на лужку ў той леснічоўцы, якая ўжо гарыць, дачку, забітую немцамі, а сам выскоквае з польмя з аўтаматам напалатове, каб сханіцца ў паядынку з карнікамі. Які мала ў падобных сітуацыях сапраўднага жыцця і як шмат літаратуршчыны!

Адзін з самых істотных недахопаў на лініі майстэрства сучаснай беларускай прозы — недастатковае ўменне перадаць праз сюжэтнае развіццё тыповы рух жыцця. У сучаснай беларускай прозе шмат выпадковага, дробязнага, неабавязковага. Героі дзейнічаюць не згодна свайму характару, бо характару ў іх якраз і няма, а як ім жадаецца. Яны такое вычвараюць, што, напэўна, сам аўтар дзівіцца.

І ўжо сапраўднай бядой у сучаснай беларускай прозе стаў абавязковы шчаслівы канец у развіцці канфлікту. Шчаслівы эпілог уводзіцца быццам бы дзеля сцвярджэння ідэі сацыяльнага аптымізму, а на самай справе ён вельмі часта скажае змест сюжэта, палягчае, а не то і зусім адмяняе яго першапачатковы сэнс. Вядома, шчаслівы канец можа абагульняць і рэальныя жыццёвыя тэндэнцыі. Але не можа быць сур'езнай літаратуры з абавязковым бадзёрым заканчэннем сюжэта. Ад такой радасці чамусьці дужа сумна і горка. Акрамя таго, творы з лёгкім эпілогам хоцькі-няхочкі служаць грамадскаму злу, бо навяваюць настрой бестурботнасці, прытупляюць грамадскую пільнасць да недахопаў. Сапраўдны аптымізм нараджаецца з глыбокага партыйнага аналізу рэальнага, а не выдуманых супярэчнасцей, ад судакранання з жывой дыялектыкай жыцця.

Паўторм той вывад, які выцякае не толькі з размовы пра майстэрства, але і з усяго развіцця сучаснай беларускай літаратуры: невысокае майстэрства — гэта заўсёды ідэйнае і духоўнае збыдненне літаратуры.

Вялікае дзякуй чалавечтву мінулага, што яно дало дзясцікі і сотні геніяльных імёнаў, чыя творчасці служаць таксама справе духоўнага ўзбагачэння сучасных пакаленняў і будзе доўга вучыць і натхняць людзей будучыні. Але праўда жыцця адкрываецца штодзённа, яна чакае адкрыцця сёння, у дадзены момант, гэтак жа, як учора і пазаўчора. «Вопыт кожнай эпохі, — сказаў Эмерсон, — вымагае ўласнага крэда, і свет заўсёды будзе чакаць прыходу паэта».

Наш гераічны час асабліва ўладарна кліча фігуру пісьменніка, здольнага глыбока раскрыць жыццё людзей сённяшняга дня як духоўную каштоўнасць. І ў гэтым поклічы — патрабаванне яшчэ вышэйшага творчага майстэрства. Без яго мастацкая літаратура не здолее ўнутрана пераканаць нашага сучасніка ў прыгажосці нашага часу, не зможа пераканаць у такой ступені, каб ён, наш сучаснік, мог сказаць: «Гэта мой час, яму належыць маё сэрца, бо я ім жыву, а гэта значыць — думаю, працую, змагаюся».

ПРЫСВЕЧАНА РЭВАЛЮЦЫІ

і якія да гэтага дэманстраваліся на розных выстаўках.

Найбольш вялікі і прадстаўленчы раздзел жывапісу. Разам з сюжэтнымі кампазіцыямі, падобнымі трыпціхам Л. Асядоўскага («25-га, першы дзень») і К. Касмачова («Незабытае»), тэматычнымі карцінамі М. Данцыга («Ленінская «Искра»), А. Шыбнёва («Ёсць такая партыя», «3 Леніным»), Н. Воранава («Беларусь. За ўладу Саветаў», «Раніца ў кастрычніку. Мінск 1917») і іншымі, тут нямаю партрэтаў, пейзажаў, наюрмортаў, якія нясуць водгукі ўжо далёкай, але такой блізкай нам гераічнай эпохі.

Да ліку найбольш значных і цікавых работ выстаўкі трэба аднесці работы М. Савіцкага «Аднадушша» і «Добраахвотнікі». Кожная сустрэча з творчасцю Савіцкага — гэта сутыкненне з высокім мастацтвам, мастацтвам глыбока гуманістычным. Мастак заўсёды імкнецца да шырокіх абагульненняў, да метафарычнасці мастацкай мовы, да манументальнасці ствараемых вобразаў. Вядучую тэндэнцыю творчасці мастака можна вызначыць як пастаяннае імкненне ўвасабляць у тым або іншым вобразе буйныя з'явы рэчаіснасці, адлюстроўваць у сціслай, насычанай мастацкай форме, мастацкім сімвале гіганцкі аб'ём ідэй і перажыванняў.

Напружаны пошук ёмістага і выразнага вобраза, дыпамазе якога з максімальнай яркасцю і пераканаўчасцю можна было б перадаць высокую гуманістычную ідэю Памяці пра подзвігі і здзяйсненні народа, вызначае групавы партрэт Ул. Стальмашонка «Народныя камісары БССР — Жылуновіч Д. Ф., Мясніковіч А. Ф., Кнорыч В. Г., Адамовіч І. А., Чарвякоў А. Р.», які даўно і па

праву заваяваў прызнанне гледачоў. Майстру ўдалося дасягнуць асаблівага ўнутранага і эмацыянальнага напалу пры ўсёй знешняй стрыманасці, нават суровасці палатны. У невялікіх ступені садзейнічае гэтаму і фармальнае вырашэнне партрэта. Зусім арганічна, апраўдана тут статычнасць кампазіцыйнага рашэння, некато-

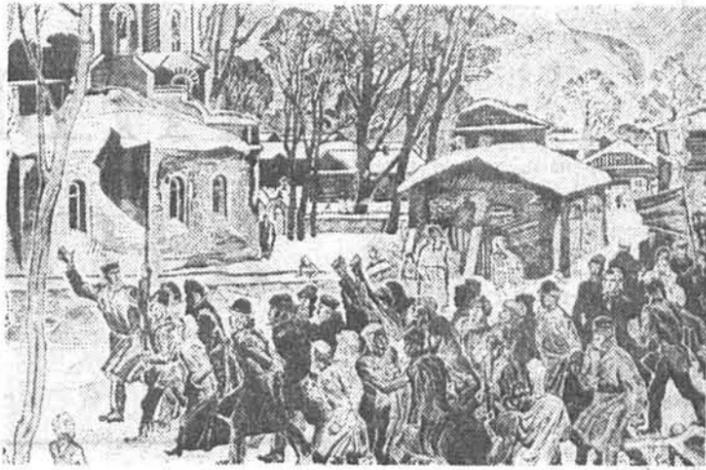
лі. Мастак можа стварыць абагулены вобраз роднай зямлі, умею перадаць яе нацыянальны каларыт, яе няяркую, някідкую, але такую дарагую сэрцу беларуса прыгажосць. У іншым плане працуе такі пейзажыст, як Б. Аракчэў. Яго вабіць нястрыманасць і сакватасць фарбаў акаляючага свету, бурленне сокаў зямлі,

наўляе ён у сваіх работах дарагія ўсяму чалавецтву месцы, звязаныя з імем вялікага народнага правадыра.

Больш сціплы ў параўнанні з раздзелам жывапісу і графікі раздзел скульптуры. Тут экспануюцца партрэты выдатных дзеячаў рэвалюцыі, савецкіх военачальнікаў, абагуленыя партрэты-вобразы. Сярод леп-

М. Бельскі. Ленінская праўда.

Л. Асеці. Сморгонь, 1905 г.

У ЗАЛАХ Дзяржаўнага мастацкага музея БССР адкрыта выстаўка, прысвечаная 70-годдзю першай пралетарскай рэвалюцыі ў Расіі.

Рэвалюцыйная тэма з самых першых дзён Савецкай улады стала адной з вядучых тэм малядога савецкага мастацтва. Да яе звяртаюцца самыя розныя пакаленні майстроў мастацтваў нашай шматнацыянальнай Радзімы. Пра гэта неаднаразова сведчылі ўшатаванні рэспубліканскія, усесаюзныя выстаўкі выяўленчага мастацтва, сведчыць аб гэтым і сёлетняя ўсебеларуская выстаўка. Па сутнасці, яна рэтраспектыўная, на ёй экспануюцца работы, добра вядомыя гледачу, створаныя беларускімі майстрамі пэндзля і раца ў розныя гады

рая стылізацыя пластычнай формы, якія не толькі «іграюць» у дадзеным выпадку на вобраз, але і садзейнічаюць больш глыбокаму раскрыццю гераічных характараў, такіх, здавалася б, простых і звычайных людзей.

Як заўсёды, прыцягваюць унутрана тонкія, глыбока лірычныя і ў той жа час стрыманыя пейзажы В. Цвірко «Збожжа ўбрана» і «На старой зям-

неўтаймаванасць жыцця. На выстаўцы гледачы ўбачаць адзін з найбольш вядомых пейзажаў мастака «Працоўная вясень».

У раздзеле графікі перш за ўсё звяртаюць на сябе ўвагу творы нашых майстроў. Манументальныя, сімвалічныя, поўныя рэвалюцыйнага пафасу і глыбокай чалавечнасці работы І. Капяляна: лінагравюра «Пралог» і гравюры на кардоне з серыі «Інтэрнацыянал». Усе лісты мастака па-майстэрску закампаанаваны, прыгожыя і вытанчаныя па свайму фактурнаму рашэнню. Ён умею максімальна выкарыстаць асаблівасці самых разнастайных графічных тэхнік.

Не пакідаюць аб'якавымі і тры станковыя ілюстрацыі В. Шаранговіча да паэмы У. Маякоўскага «У. І. Ленін». Мастаку ўдалося перадаць маналітнасць, мэтанакіраванасць накіроўваемых бальшавіцкай партыяй народных мас, якія ўзняліся на свяшчэнную барацьбу за светлую будучыню сваіх дзяцей. Неадназначна зроблены майстрам партрэт Леніна, які з'яўляецца цэнтрам гэтага своеасаблівага трыпціха.

Строга дакументальныя, стрыманыя аўталітаграфіі, стрыманыя з сэрца «Па Ленінскіх дзяснінах». Усхвалявана, баючыся ўпусціць драбнейшую дэталю або падрабязнасць, ад-

ных хацелася б назваць работы В. Ананькі «Фрунзе», А. Глебава «Калінін», А. Бембеля «Ленін—правадыр», А. Заспіцкага «Ф. Э. Дзяржынскі», З. Азгура «І. К. Апанскі». Бясспрэчна, адбор работ, абумоўлены тэматыкай выстаўкі, загады прадвызначыў вядомаму абмежаванасць дыяпазону экспануемых твораў. Але ж менавіта рэвалюцыйная тэма, як, бадай, ніякая іншая дае мастаку найшырэйшую прастору для творчасці, неабмежаваныя магчымасці для стварэння глыбокіх, ідэйна і эмацыянальна выразных твораў шырокага абагульняючага характара. Выстаўка стала своеасаблівай справаздачай таго, што зроблена беларускімі мастакамі за пасляваенныя гады ў памяць аб незабытых рэвалюцыйных днях. Акрамя таго, яна дазваляе наглядна прасачыць эвалюцыю беларускага выяўленчага мастацтва, убачыць, як ад звычайнай прастаты сюжэтаў, апавядальнасці, а часам і адкрытай рэпартажнасці сваіх работ ішлі яны да ўсё больш складаных сюжэтных кампазіцый і глыбокіх абагульненняў, імкнучы стварыць паўнацэнны і ў ідэйным, і ў эстэтычным плане вобраз барацьбіта, вобраз народа, які аднадушна ўзняўся на барацьбу за сваё вызваленне ад ланцугоў царызму.

Вольга КАВАЛЕНКА.

Г. Віткоўскі. Першамайская дэманстрацыя ў Мінску ў 1905 годзе.

ЧАСОПІСЫ Ў СНЕЖНІ

«ПОЛЫМЯ»

Нумар адкрываецца вершам Лось «Імёны камуністаў». Азія прадстаўлена таксама вершамі К. Кірэенкі з новай зборкі «Сіні вырай» і вершам Цвірка. Друкуецца заканчэнне апавесці А. Якімовіча «Цяжкі год». Пад рубрыкай «3 літаратурнай спадчыны» — «Мохары» Р. Сабаленкі (сцэны з паднага жыцця). А. Дзятлаў іступнае з апавяданнем «У гэтым калаюць калодзеж». У вялікай надборцы «Насуст-

рач XXV з'езду КПСС» змесціліся артыкулы П. Кохана «На парозе новай піцігодкі», Р. Самусенкавай «Партыйная прафесія», А. Грышкевіча і А. Мальдзіса «Свята беларускай культуры». У раздзеле «Успаміны, датэнікі, дакументы» — нататкі М. Хведаровіча «Дарогамі дружбы». «Крытыка і літаратуразнаўства» прадстаўлена артыкуламі В. Каваленкі «Назіцця пісьменніка і духоўны свет вера» і А. Сямёнавай «Імем габрота». М. Кругавых піша пра ме-

муары Маршала Савецкага Саюза І. Якубоўскага, С. Лаўшук рэцензуе зборнік апавяданняў М. Паракневіча «Зара-зраніца» («З увагай да людзей»). А. Пысін піша пра кнігу вершаў Хв. Чэрні «Настрой» — «З чым ідзеш, чалавек?». Я. Саламевіч у рэцэнзіі «Невычэрпная крыніца паэзіі» разглядае «Купальскія песні» А. Ліса. У раздзеле «Культура мовы» — артыкул С. Цялянчука «Усімі промянямі слова».

Даецца змест часопіса за 1975 год.

«МАЛАДОСЦЬ»

Багата прадстаўлена ў нумары паэзія. З новымі вершамі

выступаюць Я. Хвалей, Д. Бічэль-Загнеган, Н. Мацяш, Я. Шабан, А. Кукара, М. Міцкевіч. Да 80-годдзя з дня нараджэння Поля Элюара пераклада некалькі яго твораў Э. Агняцет.

Змешчана заканчэнне апавесці В. Бывава «Яго батальён», два аповесці М. Аўсеевіч з імя «Мой ціхі пасёлак».

Артыкул Л. Балашкі «Дзеля міру» прысвечан Міжнароднаму году жанчыны. В. Ждановіч фотанарыс «Кавалі». Жывапіс рабочым Мінскага аўтамабільнага завода. У праблемным артыкуле «Двое з адной вуліцы» А. Нікалайчанка ўзняе пытанні выхавання моладзі.

Т. Абакумоўская напісала творчы партрэт народнага артыста Беларусі Г. Лўсянікава — «Не толькі святы». У артыкуле «Выбранае з перажытага» Б. Бур'ян разглядае кнігу Б. Сачанкі «Чужое неба». Зборнік «Вечнае дрэва» В. Макаровіча прысвяціла рэцэнзію В. Іпатава.

Б. Лобан піша пра народныя рамеслы — «Скарб».

Як звычайна, у нумары падборкі «Папытай у кнігарні», «Ці помнім мы ўсё?».

Есць спіс матэрыялаў, надрукаваных у часопісе сёлета.

Ёсць у гэтым спектаклі такая песня:

Буры свінцовыя ў свеце млытцы,
Але нанова сады ацвітуць.
Заўтра!
Знаю яшчэ, што, напэўна,
Добрыя людзі ўспоміняць
Заўтра! Заўтра!..

Гэтае заўтра прыйшло. І побач з намі, як нашы сучаснікі і аднадумцы, паўстаюць блізкія героі не прачытанага, а перажытага кожным па-свойму фадзееўскага рамана «Маладая гвардыя». Героі, якія з дзяцінства сталі знаёмымі да драбніц, мы бачым на-новаму дзякуючы п'есе, напісанай А. Алексінным паводле рамана А. Фадзеева (пераклад на беларускую мову В. Зуба). Яе паставілі на сцэне тэатра юнага глядача рэжысёры П. Хомскі і І. Чарышч.

У гісторыі беларускага тэатра гэта не першая спроба па-мастацку асэнсаваць подзвіг маладагвардзейцаў, — раней ставіліся спектаклі ў Брэсце і ў Акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы. Ідуць гады, і новыя пакаленні ў думках «пракручваюць» стужку векапачынных падзей у горадзе Краснадоне. І ў мінулым шукаюць характэрныя рысы, вобраз напярэдняга пакалення. Чым яно жыло, што пакінула пасля сябе? Якімі яны былі, дзяўчаты і юнакі 40-х гадоў? Пасрэднякам у размове пакаленняў стаў сёння тэатр.

У рамана А. Фадзеева фашысцкаму генералу Клэру адведзена, бадай, не больш старонкі, а ў спектаклі, аб якім ідзе гаворка, яму ўдзяляецца больш увагі. Размаўляючы па-руску, Клэр хоча тым самым паказаць, што адчувае сябе, як дома, што ён прыйшоў сюды назаўсёды. Менавіта яму даводзіцца мець справу з «дзецьмі». Ён збіраецца выклікаць іх да дошкі, каб праз мадэль дзіцячай арганізацыі вывучыць грамадства, якое пакуль што не разумее. Дарэчы, «псіхолога», «вытанчаны арыстакрат», клапатлівы і ўважлівы «дзядуля», які з гонарам дэманструе Алегу Кашавому на дошыце фотакартку ўнука (такім іграе Клэра артыст Я. Грунін), сам ён і

правальваецца на экзамене перад «дзецьмі». З жахам пачынае адчуваць безгрунтоўнасць сваёй ідэалогіі, не нікчэмнасць перад апантанасцю і сілай «хлалучкоў і дзядучатак» Краіны Саветаў. Ён так і не ўцяміць, што ж кіруе гэтымі «юнымі фанатыкамі», у імя чаго яны наладжваюць «спектаклі» з развешваннем «чырвонай матэрыі», падпальваюць штабы, зашываюць у куртачкі свае камсамольскія білеты...

Кожны допыт для Клэра — імкненне адшукаць кля-

танчаная жорсткасць і ў якую вопратку можа прыбрацца фашызм. Легкадумная на допытах, яна змяняецца, як толькі патанае ва ўспамінах. Дарэчы, увесь спектакль пабудаваны так, што аб справах маладагвардзейцаў мы даведваемся з іх успамінаў у часе допытаў. Гэтай Любка то клапатлівая і рэзкая, то паглыбленая ў роспач, то строгая і дзелавітая, то нават хуліганістая (у час выканання танга ў нямецкім клубе). Некалькі інакш трактуе гэты вобраз артыст-

бездапаможна хочучь расправіцца з пунцовымі палотнішчамі, намагаючыся збіць іх прыкладамі. Шкада, што такая дэталі была толькі ў першых спектаклях, а цяпер метафара знікла, эпізод іграецца «прасцей».

Захапілі залу гарэзлівы, тонкі здзен над ворагам, бесшабашнасць юнацтва, калі выконваюцца цыганскія скокі ў фашысцкім клубе: гэта так выконваюць свой «нумар» запальчывы Валодзя Асьмухі (А. Акуліч), стрыманы і пшчотны Сяргей Левашоў

актрыса Імкнечца пераадолець пэўны схематызм драматычнага матэрыялу. Толькі ў адной сцэне сустракаем мы з Нінай і Настасьсяй Іванаўнай Земнуховымі, з Ефрасінняй Міронаўнай Шаўцовай (В. Кавалерава, Т. Мужэнка, Л. Бельская), ды актрысамі так выразна сыграны эпізоды, што аб іх персанажах яшчэ доўга думаеш і пасля спектакля. Некалькі штрыхоў — і ўжо адчуваеш характары...

Ёсць і яшчэ адзін фактар, што надае твору хвалюючае гучанне, — музыка (кампазітар А. Фельцман). Поспеху спектакля шмат у чым садзейнічае грамадзянскі напал і духоўная цеплыня выканання большасці песень (на словы Р. Раждзественскага) артыстам Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы В. Анісенкам у запісе на стужку. Уражваюць лёгкія металічныя канструкцыі афармлення (мастак Э. Стэнберг). Яны не скоўваюць акцёра, не перашкаджаюць глядачам, даюць ім магчымасць засяродзіцца на героі, а герою — на думках. Пакой Шаўцовых імкненна ператвараецца ў намендатуру; гарышча ў доме Сяргея Цюленіна — у вышыню назіральніка... Мы ўвесь час бачым усю прастору сцэны, тым самым мастак нібы ўцягвае нас у актыўны ўдзел у дзеянні.

У «Маладой гвардыі» знята ўся труп тэатра, для ўдзелу ў масоўцы запрошаны і студэнты БДУ імя У. І. Леніна.

Тут бачыш прафесіянальны ўзровень акцёраў, бо гэты твор вымагае ад іх штодзённай аддачы, штодзённага гарэння. І калі на першых паказах спектакля адным подыхам жылі і акцёры, і глядачы, атмасфера творчага свята захапляла ўсіх па абодва бакі рампы, дык цяпер гэты цікавы і паэтычны спектакль часам выглядае «заезджаным», шмат якімі акцёрамі зберагаецца толькі знешняя форма былога напалу. Мабыць, яго не варта было пакідаць без нагляду рэжысёра. А гэта здарылася, бо «Маладая гвардыя» ў тэатры юнага глядача не арыгінальная работа, а ў асноўным перанос пастаноўкі з дзіцячага тэатра ў Маскве. Такія творчыя пераносы садзейнічаюць росту калектыву, калі рэжысёр пры пастаноўцы зыходзіць са здольнасцей канкрэтных акцёраў, а не заганяе іх у знойдзеныя дзесяці рамкі. Хацелася б, каб калектыв тэатра не забываўся на гэта і захоўваў характэрнае непасрэднасці.

Зразумела, можна яшчэ гаварыць і спрачацца аб асобных акцёрскіх работах, згаджацца ці не згаджацца з рэжысёрам. Але галоўнае тое, што ёсць у спектаклі дух часу, вобраз пакалення, якое жыве адным подыхам, адной думкай — перамагчы. І спектакль успрымаецца не як помнік, а як жывы напамінак аб сіле і здольнасці маладога чалавека Краіны Саветаў адстойваць самыя запаветныя ідэалы свайго юнацтва. Каб тэкае ўражанне заўсёды, з кожнага паказу «Маладой гвардыі» выносілі глядачы, удзельнікі спектакля і адміністрацыя тэатра павінны прыкладаць асаблівыя клопаты. Калі ж будзе толькі «пракат» пастаноўкі маскоўскіх рэжысёраў, штосьці каштоўнае можа знікнуць са сцэны зусім. Праявы такога заўчаснага аўтаматызму выканання ўжо назіраюцца.

Н. КРЫВАШЭВА.

ЯНЫ — ПОБАЧ, ЯНЫ — З НАМІ

«МАЛАДАЯ ГВАРДЫЯ» У РЭСПУБЛІКАНСКІМ ТЭАТРЫ
ЮНАГА ГЛЕДАЧА імя 50-ГОДДЗЯ КАМСАМОЛА БЕЛАРУСІ

чык, адкрыць гэтыя незразумелыя «славянскія душы».

Так сюжэтна пабудаваны спектакль.

Адзін за адным з'яўляюцца ў кабінце Клэра маладагвардзейцы. Нібы п'есмо да нашчадкаў, паўтарае ў думках Алег школьнае сачыненне аб маці, ідуць па калідорах турмы на допыт. Не па гадах дарослы, вельмі разважлівы, бездапаможны перад здрадай і стойкі ў няроўнай барацьбе — такім хансёў паказаць свайго героя артыст В. Бармін. Праўда, у першых спектаклях акцёр быў больш захоплены знешнім надабенствам, чым духоўным светам героя. І толькі з цягам часу ён паступова пачынае раскрываць сутнасць характару, больш арганічна паводзіць сябе ў ролі, акрэслівае ўнутраную логіку ўчынкаў і слоў героя. Чаму менавіта Алег стаў камісарам арганізацыі — вось што яшчэ варта як след па-акцёрску выявіць.

Другой на допыт выклікаюць Любку Шаўцову. У нас ужо склаўся пэўны экранны стэрэатып гэтай героіні (цяжка ўявіць сабе ў гэтай ролі не Іну Макараву). І раптам — імпульснае непасрэднае дзіця, здатнае ўмела, калі гэта патрэбна, іграць у непасрэднасць, непадступная і ірацічная Любка ў выкананні Ю. Палосінай. Яна таксама вывучае Клэра, намагаецца зразумець, што ж такое вы-

на Л. Горцава. Тут фарбы прыглушаны, дадзена лагічная завершанасць характару.

Адкрыццём на сцэне тэатра стаў Сяргей Цюлені у выкананні студэнта Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута С. Жураўля. Апантані ў сваёй бескампраміснасці, пасталелы пасля таго, як у бал забіў двух фашыстаў, ён перажывае трагедыю вайны амаль падзілічы. Яго Сярожка здольны здзейсніць подзвіг, сам таго не разумеючы, але глыбока ўпэўнены ў тым, што рабіць трэба менавіта так. А колькі заухаватасці, шырыні, тэмпераменту ў танцы Сяргея і Любки на вечарыні ў доме Кашавых! Гэта выконваецца па-акцёрску засяроджана і шчыра.

16-гадовыя падлеткі ў акупаваным горадзе паладжваюць свята Кастрычніка. Перапоўненыя шчасцем ад разумення, што ранічай горад хоць гадзіну будзе дыхаць гарачым паветрам змагання, яны збіраюцца разам і на нейкі момант забываюцца на вайну, на тое, што ўжо дарослыя. Яны становяцца звычайнымі дзецьмі, непасрэднымі ў жартах і нястрымнымі ў веселасці. Увiшня, хто на што здольны, танцуюць, скачучь, смяюцца. Але гучыць сірэна — і перад намі прадстаюць дарослыя змагары.

А на сцэне зноў, як чорныя груганы, фашысты, якія

(Л. Улашчанка), флегматычны Анатоль Папоў (А. Высоцкі) і мясцовы прыгажун Яўген Машкоў (артыст А. Кашпераў). Рэжысёр прапанаваў і артысты падхапілі цікавы матыў — ігра працягваецца, пераходзіць у сур'ёзнае, робіцца здэкам над ворагам... І застаецца юнацкай іграй, прыгодамі, учынкамі!

Арганічна і прафесіянальна сыграны ролі камуністаў Шульгі і Вальго (Б. Барысёнак і В. Зубараў). Асабліва запамінаецца нямая сцэна развітання перад пакараннем смерцю, калі ў промень праэктара насустрэч аўтаматным чаргам ідуць у бессмыслотнасць радавыя героі вайны, ідуць з глыбокай пераканаанасцю, што маладосць ім на змену прыйдзе і завершыць усё тое, што яны пачалі. Наступным кадрам — у тым жа промні праэктара — члены штаба «Маладая гвардыя». Барацьба не спынілася, барацьба працягваецца...

Не ўсе вобразы спектакля раўназначныя. Добра, што і ў тэатры гэта разумеюць. Сухім і бездапаможным выглядае акцёрскае выкананне ролі Івана Земнухова (В. Ракіцкі): толькі яго акулеры павінны пераконваць, што перад намі паэтычная натура. Хаця на ролю Ульяны Громавай Г. Кухальская была ўведзена пасля прэм'еры,

Сцэна са спенталя «Маладая гвардыя».

Фота Ул. КРУКА.

ДВАЦАЦЬ п'яць гадоў назад у трох тэатрах рэспублікі адбылася прэм'ера п'есы «Сям'я» драматурга І. Папова, у цэнтры якой — вобраз маладога Леніна.

Пастаноўшчык «Сям'і» ў Акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы народны артыст БССР К. Сянінкіў асабліва дакладна і тэмпераментна будаваў сцэны, дзе малады Ленін дзейнічаў сярод рабочых і сваіх папчэнікаў па «Саюзу барацьбы за вызваленне рабочага класа». Рэжысёр кідка маляваў пралог да спектакля: сімвалічна гучала песня пратэсту і моцнае ўражанне пакідала шэсце закаваных у кайданы палітычных вязняў царызму. Народная артыстка БССР В. Галіна ў ролі Марыі Аляксандраўны Ульянавай была духоўным цэнтрам сям'і, якая дала краіне выдатных дзеячаў рэвалюцыі. Актрыса выказала стрыманы тэмперамент, карысталася ашчаднымі сцэнічнымі фарбамі, і ў ёй глыбока адчувалася багатае і хаванае маці, сябра дзяцей, іх днадумцы ў галоўных імкненнях і светапоглядзе. Калі на фоне волжскай далечыні збіраліся ўсе яе дзеці, з'яўляўся непаўторны настрой дружнага дома, дома Ульянавых.

Моцным ідэйна-мастацкім акцэнтам спектакля купалаўцаў была сцэна, калі ў Сімбірск прыходзіць вестка пра пакаранне царскімі сатрапамі Аляксандра Ульянава. Тэатр пераканаўча раскрываў нараджэнне зусім свядомай мэты будучага правадыра рэвалюцыі — ісці рэвалюцыйным шляхам, але не такім, які

СТАРОНКІ ВЯЛІКАГА ЖЫЦЦЯ

абралі нарадавольцы.

Дыялог Валодзі з Марыяй Аляксандраўнай і маўклівай сцэна пасля таго, як у сям'ю прыйшла вялікая бяда, хвалявалі залу ўнутраным напружаннем і заслроджжасцю выканаўцаў на галоўнай думцы. Прароча і пераканаўча гучалі словы, нібы ўзвжання Уладзімірам Ульянавым (арт. Ю. Галкін) і правярання стэлым інтэлектам: «Не, Саша, мы пойдзем не такім шляхам. Не такім шляхам трэба ісці!» — як формула ўсёй яго дзейнасці, скіраванай у будучыню.

Роля маладога Леніна стала адной з самых выдатных у рэпертуары артыста Дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа Ф. Шмакава. Разам з народнай артысткай БССР М. Бялінскай (Марыя Аляксандраўна) ён веў дыялогі ў інтэлектуальным напружанні сталай думкі шчырага юнака і данытлівага даследчыка жыцця. Тэмпераментны і стрыманы, гарачы і ўдумлівы, схільны да жарту і не па гадах сур'ёзны — такі быў Валодзя Ульянаў у першай палове спектакля коласаўцаў. Ён вельмі натуральна паводзіў сябе і ў хвіліны небяспекі, і ў асяроддзі блізкіх таварышаў па барацьбе. Заслужаны дзеяч мастац-

тваў БССР А. Скібнеўскі ў рэжысуры спектакля адцяняў цэласнасць духоўнага свету сям'і Ульянавых, дзе выхоўваліся натуры моцныя і адданыя перадавым ідэалам.

Цікава, што «Сям'я» для народнага артыста СССР Федара Шмакава стала своеасаблівым творчым трамплінам да ролей камуністаў буйнага маштабу, а ў пазнейшых спектаклях сцэнічнай Ленініны ў коласаўцаў («Вечная крыніца» Д. Зорына, «Трацяя патэтычная» М. Пагодзіна і «Шостае ліпеня» М. Шацова) яму даручалася ствараць вобраз вялікага правадыра рэвалюцыі і арганізатара Камуністычнай партыі.

У Брэсце абласны драматычны тэатр імя Ленінскага камсамола Беларусі «Сям'я» адзначыў у 1950 г. гадына Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Заслужаны дзеяч мастацтваў БССР А. Міронскі і выканаўца галоўных ролей заслужаная артыстка рэспублікі Г. Качаткова і артыст І. Панютоў тонка раскрывалі тэму рамантычнай акрыленасці юнака, які вырас на высокім беразе Волгі і прывык да вольнай прасторы. Спектакль надкрэсліваў у юным рэвалюцыянеру характэрную ры-

су, якую так цаніў Ленін наогул, — умненне марыць аб рэальнай светлай будучыні рабочага класа. Слы свае ён чэрпаў і ў сапраўднай дружбе з маці, дасведчаным чалавекам свайго часу, ваявой асобай рускай жанчыны.

Маючы адметныя рысы ў тэатрах і агульным настроі рэжысёрскай трактоўцы, тры спектаклі 1950-га года па п'есе «Сям'я» азнамянавалі но-

вы этап у беларускай сцэнічнай Ленініяне. Зварот тэатраў рэспублікі да багатай на акрэсленыя чалавечыя характары п'есы з дакументальнай асновай быў надзвычай плённы.

Б. ГУК.

На здымку — у ролях Марыі Аляксандраўны і Уладзіміра Ульянавых народная артыстка БССР М. Бялінская і народны артыст СССР Ф. Шмакаў (Віцебск).

Да 60-годдзя Канстанціна СІМАНАВА

цікавую гісторыю. Перш чым трапіць у маю асабістую бібліятэку, ён быў ўласнасцю маёй сястры Алены, разведчыцы партызанскай брыгады А. І. Шубы, а да гэтага прайшоў праз мноства клапатлівых рук.

Гісторыю кнігі Канстанцін Міхайлавіч слухаў з хваляваннем, а на вокладцы пакінуў свой аўтограф: «Канстанцін Сіманаў, 1944—1975».

Кніжка гэтая з'яўляецца сігнальным экзэмплярам, які ў лютым 1944 года быў пасланы

яму дапамогу аказаў камбрыг А. І. Шуба. У знак удзячнасці партызан і падараваў яму кнігу К. Сіманава. А камбрыг зрабіў яе своеасаблівым пераходным прызам, які кожны раз уручаўся камандзіру ўзвода, які вызначыўся ў баі. Апошнім, хто атрымаў пачэснае права валодаць кнігай, быў камандзір узвода разведкі. А яму, цяжка параненаму, аказвала дапамогу мая сястра Алена. Камандзір разведчыкаў аддзякаваў Алену тым, што ўручыў ёй самае каштоўнае — кнігу-партызанку, кнігу-прыз. А тут і вызваленне прыйшло. Але ж яшчэ ішла вайна, і сястра палічыла, што кніга «Вайна» павінна быць на фронце да самай перамогі. І яна адаслала яе ў падарунак брату Уладзіміру ў дзеючы флот.

А ў Дзень Перамогі Уладзімір паслаў кнігу ў падарунак маці, справядліва палічыўшы, што самая каштоўная падарункі трэба дарчыць ёй — адзінай і самай роднай!

Пасля смерці маці кніжка-вандруўніца стала маёй спадчынай, залатым скарбам маёй бібліятэкі...

Вось такая гісторыя ў гэтай кнігі. Таму лічбы «1944—1975» у аўтографе Канстанціна Міхайлавіча маюць сімвалічны сэнс. Пэст яшчэ раз пацвердзіў, што гэтую кнігу ён двойчы трымаў у руках: у 1944 і ў 1975 гадах, і што лёс яе вельмі блізка яму, што нібыта ён ніколі не разлучыўся з гэтым томікам.

Пятро ШАУЦОЎ.

КНІГА-ПАРТЫЗАНКА

У канцы лютага г. г. пад час Усесяознай нарады пісьменнікаў і крытыкаў, прысвечанай 30-годдзю Вялікай Перамогі савецкага народа над фашызмам, якая праходзіла ў нашым горадзе-героі Мінску, мне давялося сустрацца з Канстанцінам Міхайлавічам Сіманавым. Я паказаў пісьменніку яго кніжку, выдадзеную ў сакавіку 1944 года ў Маскве. Кніжка называецца «Вайна. Стіхі 1937—1943 гг.» Памер яе — крыху больш п'яці аўтарскіх аркушаў, а фармат — 12 на 9 сантыметраў, яна лёгкая ўмяшчаецца ў кішні салдацкай гімнасцёркі. Кніжка як кніжка. У гады вайны было нямаля выдадзена такіх кніжак і менавіта такога фармату.

Экзэмпляр кнігі «Вайна» мае

выдавецтвам аўтару для прагляду. У гэты час да папулярнага пэста завітала ў госці група кіраўнікоў партызанскага руху на чале з П. З. Калініным. На развітанне Канстанцін Міхайлавіч падарыў кнігу Пятру Захаравічу. На ёй, як гаворыцца, яшчэ і фарба не прасохла, калі кніжка трапіла ў Беларусь. А здарылася так: вечарам таго ж дня Калінін праводзіў у тыл ворага групу партызан, якім у Маскве ўручаліся ўзнагароды. І хоць яму шкада было расставіцца з падарункам К. Сіманава, але ж палічыў, што для партызан і падпольшчыкаў кніжка будзе больш патрэбнай, а таму ўручыў яе аднаму з партызанскіх камандзіраў. Неўзабаве гэты партызан быў паранены, і

УДЗЯЧНЫЯ ЗЕМЛЯКІ

Працоўныя Капыльшчыны ўрачыста адзначылі 70-годдзе з дня нараджэння свайго земляка, вядомага беларускага пісьменніка Янкі Скрыгана. У раённым ДOME культуры сабраліся прадстаўнікі грамадскасці, шчырыя прыхільнікі ягонага таленту.

Вечар адкрыла сакратар райкома партыі Н. Скавародзіна. Цэплыя словы пра юбіляра сказалі завуч Капыльскай СШ № 2 Н. Тароцька, выкладчыца

беларускай мовы і літаратуры СШ № 1 К. Сядзельніцава, пэст М. Малаўка, загадчыца Цімкавіцкай сельскай бібліятэкі В. Клішэвіч, супрацоўнік раённай газеты «Слава працы» Р. Швец.

Цёпла сустраці прысутнымі выступіў Я. Скрыган. Яму былі ўручаны прывітальныя адрасы РК КПБ і выканкома раённага Савета дэпутатаў працоўных, а таксама калектыву рэдакцыі раённай газеты.

У. ГУРЫНОВІЧ.

СЯРОД ПЕРАМОЖЦАЎ

VI Усесяозны фестываль тэлевізійных фільмаў у Тбілісі назваў пераможцаў конкурсу. У галіне дакументальнага жанру прыз журы фестывалю і прэмію за хвалюючы расказ пра адну са старонак Вялікай Айчыннай вайны атрымала студэтка, прадстаўленая Дзяржаўным камітэтам Савета Міністраў Беларускай ССР па тэлебачанню і радыёвяшчанню, — «Імгненне Перамогі». Аўтары сцэнарыя М. Бярозка і М. Матукоўскі, рэжысёр А. Ястрабаў, апэратар М. Юрвіч.

Творчы вечар Алеся Асіпенкі

У мінулыя нядзелю ў Палацы культуры Белсаўпрофа адбыўся творчы вечар Алеся Асіпенкі, які прайшоў пад дэвізам «Натхнёнае слова пісьменніка — XXV з'езд КПСС».

Адкрыў вечар Генадзь Бураўкін. Слова пра пісьменніка сказалі У. Юрвіч і І. Чыгрынаў. Творы А. Асіпенкі чыталі заслужаныя

артысты рэспублікі Р. Маленчанка і Г. Рызькова, артыст В. Анісенка.

Былі паказаны фрагменты з фільма «Пяцёрка адважных» па сцэнарыю пісьменніка, гучалі песні ў выкананні народнага артыста БССР Л. Бражніка і Н. Тышко.

У заключэнне выступіў А. Асіпенка.

ДРУЖБА ЗАМАЦОЎВАЕЦЦА

У калектыву Рускага тэатра БССР імя М. Горкага з'явіўся яшчэ адзін сталы глядач — жодзінска аўтамабілебудаўнікі. Пачынаючы з сёлетняга сезона, артысты па серадах выязджаюць сюды са спектаклямі асноўнага рэпертуару.

Нядаўна была паказана філасофская драма «Апошнія інстанцыя» М. Матукоўскага ў пастаноўцы заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Б. Луцэнікі. Спектакль вылікаў вялікую цікавасць на-

дзённасцю закранутых у ім маральна-этычных праблем. У наступную сустрэчу паміж жодзінцамі і мінскімі артыстамі будзе паказана п'еса «Энергічны людзі» В. Шукшына. Перад пачаткам кожнага спектакля выступае прадстаўнік тэатра са словам пра сучаснае сцэнічнае мастацтва, пра вобразы герояў нашых дзён, пра ролі мастацтва ў камуністычным выхаванні працоўных.

Генадзь РАЗУМАЎ.

ЧЫТАЧ АБУРАЕЦЦА

НЕДАРАВАЛЬНАЯ НЕПІСЬМЕННАСЦЬ

Адна з прыгожых новых вуліц беларускай сталіцы носіць імя пэста-дэкабрыста Аляксандра Іванавіча Адоеўскага (1802—1839). Засуджаны за ўдзел у паўстанні на Сенацкай плошчы на 12 гадоў катаргі, ён быў «галоўным пэстам» вязняў, у сваіх вершах і песнях праслаўляў свабоду і асуджаў тыранію. А. І. Адоеўскі — аўтар славуэтага «Адказу на пасланне А. С. Пушкіна», радок з якога — «Из нескры возгорится пламя» — служыў эпіграфам да ленінскай газеты «Іскра».

Набліжаецца 150-годдзе паўстання дэкабрыстаў. І

прыкрас слухаць, як вадзіцелі аўтобусаў і тралейбусаў, аб'яўляючы прыпынкі, няправільна вымаўляюць назву вуліцы, скажваюць прозвішча пэста-дэкабрыста: пераносяць націск з другога склада на трэці.

Сістэматычнае паўтарэнне памылкі становіцца звычайнай нормай. І ўжо не толькі вадзіцелі, а і работнікі домакіраўніцтва, пашпартнага стала, пошты, даведачнага бюро гавораць няправільна: «вуліца Адаеўскага».

А. МАЖЭНКА,
навуковы супрацоўнік
Інстытута літаратуры
імя Я. Купалы АН БССР.

Анатоль КУДРАВЕЦ

ЖАНЧЫНЫ

ЖЫТА было густое і высокае, і Паўліна жала яго высака, не баючыся, што маці пасварыцца. Левай рукою займала жменю, — правая з сярпом, быццам сама сабой, была ўжо там: туті поцяг сярна, картавы трэск перарэзаных саломін — цяжкія каласы, баўтанушыся над галавою, кладуцца на вязьмо. Рука ловіць новыя сцяблыны, новы ўмах сярпа — і яшчэ адна жменя-кладзецца на жнеўнік, і яшчэ, і яшчэ...

Неба няма — адна белая смуга над галавой. Сонца не відно, але лямалі у плечы, у рукі, зямля дыхае, як напаленая печ, стракаюць конікі, шархаюць каласы, быццам недзе перасыпаецца сухі пясок. Хочацца піць. Паўліна разгінаецца, праводзіць рукою з сярпом па твары — змахвае пот, паварочваецца назад. За ёй — зваянае поле: жнеўнік і снапы — снапы, снапы, снапы... Яна і сама не ведае, калі паспеда столькі эжаць... Як збавенне, аднекуль налятае ветрык — ён, як жыва, абцякае, абмывае гарачае цела. На Паўліне адна толькі кашуля, уся адзежа там, ля лесу, пад кустом, там і гладыш з вадой. Загоны жыта далёка ад дарогі і ад сяла, ніхто яе не бачыць, хоць ты скінь і кашулю...

Ад ветрыка так добра — і душы, і целу.

Скора павінна прыйсці маці, прынесці абед, тады яны пойдучы у цянек, будуць глядзець адна адной у вочы, гаварыць, гаварыць — кожная сваё, такое дарагое. І Паўліна зноў пачынае жаць — пахаліва; спяшаючыся, каб болей зрабіць, каб маці пахваліла яе. А ветрык не пакідае яе, абдзімае, казыча грудзі, шархаюць каласы, як пясок, снапы адзін за адным кладуцца на жнеўнік, усцілаючы ўсё поле, і нешта вялікае і светлае, як песня, поўніць душу і дае радасць і спор працы.

І раптам Паўліна ўбачыла — адкуль ён узяўся? — чалавек... Малады мужчына з чорнымі шырокімі вусамі ішоў да яе, падміргаў. Паўліна прыціснула рукі да грудзей: яна раптам адчула, кожнай клеткай свайго цела адчула, што на ёй адна толькі кашуля... А чалавек загадкава ўсмехаўся, набліжаўся, і былі страшныя яго вочы. Паўліна пазнала яго і пераналохалася. У жаху кінулася ўцякаць — туды, у лес, дзе ляжала яе адзежа. Жнеўнік блытаўся пад нагамі, чапляўся, не пускаў; чым далей, тым цяжэй было бегчы, яна задыхалася, але бегла наперад, чуючы за спіной дыханне пустага чалавека, потым зачэпілася за сноп і наляцела — наляцела і ляцела доўгадоўга, як у замаруджаным кіно, і ўдару аб зямлю не пачула, і не абкалолася... Пакуль ляцела, адчула, што ўсё гэта — сон і ўзрадавалася.

З адчуваннем гэтай радасці Паўліна

Іванаўна працінулася. Доўга ляжала, запліошчыўшы вочы. Недзе далёка, быццам не ў грудзях, білася сэрца. Паўліна Іванаўна застагнала — так стала шкода той радасці, у якой яна толькі што купалася, а яшчэ болей сябе — той, што была ў сне, з сярпом, маладой, шчаслівай. Здаецца, толькі цяпер, працінушыся, Паўліна Іванаўна зразумела, якая яна была шчаслівая там, у сне. Якое поле ляжала перад ёй і як добра было яго жаць!

У палаце відна ад ліхтара: ён стаў у той бок вуліцы і кідаў на сцяну павялічаны квадрат акна. Выразна, быццам накінуты лёгкім размашыстым штрыком мастака, значыўся на фоне акна верх бяроўкі. Яшчэ маладая, яна да трэцяга паверха даставала толькі некалькімі наструенымі галінкамі. Днём відно, што пошкі набраклі і чакаюць цёплай пары, каб пусціць лісты.

Ігнатаўна спакойна ўсхрыпвала на сваім ложку. Вера Васільеўна таксама спала, а можа, і не спала, проста ляжала зацінушыся. Яна і днём любіць ляжаць так: запліошчыць вочы, сцішыцца — ці то жыве, ці не жыве.

Тры ложка ў палаце і іх трое. Ігнатаўна і Вера Васільеўна ляжалі ўжо тут, калі яе прывезлі. У бальніцах няма асаблівай патрэбы таіць свае хваробы, і Паўліна Іванаўна на другі дзень ведала, што ў Ігнатаўны прыроджаны парок сэрца і што яна трэцюю зіму запар прыязджае ў Мінск лячыць яго, і трэці раз ляжыць тут, у гэтай бальніцы. Расказала пра гэта сама Ігнатаўна, расказала, нібы з гонарам, як і пра тое, што пры гэтым пароку яна нарадзіла семера, а выгадавала шэсцера дзяцей: трое — дзве дачкі і сын — сталі настаўнікамі, адзін аграромам, адзін інжынерам, а самы меншы тут, у Мінску, начальнік і над многімі людзьмі-начальнік. Семі таксама быў хлопчык, але нарадзіўся ў вайну і намер у блакаду... «Хіба я не заслужыла, каб мяне на старасці шанавалі, даглядалі?». Я сябе не глядзела, іх гадавала, нячыла, адна, без мужыка, яго забіла на вайне, то хай хоць цяпер мяне паглядзяць. Во паляжу, праверуся, ды буду ў санаторый праціцца, у Нясвіж, там спакойна і корміць добра, а наперадзе вясна, мне трэба направицца, соткі трэба сеяць... Доктары не пусціць — сыну скажу, хай дабіваецца... Радзіць — не на танцулькі схадзіць, а выгадаваць яшчэ мудрэй. Гэта хто не ведае, думае, што проста...»

Не столькі цяжка, як няёмка было слухаць Паўліне Іванаўне гэту не без нейкай хітраці споведзь. Яна вялася быццам назнарок, для яе, Паўліны Іванаўны: Ігнатаўна ведала, што яна не замужам у свае немаладыя ўжо гады, і це была ніколі замужам, і ні разу не ра-

Анабеданне год 1975

Мне здаецца, што жанравы (нутраны, глыбінны) сэнс слова «анабеданне» схаваны ў стараславянскім «поведати». А «поведаць» (не проста расказаць) можна толькі пра нешта важнае. Хай неабавязкова гэта «нешта» закранае ці вырашае глабальныя праблемы (любім мы гаварыць і такімі цяжкімі словамі), але абавязкова яно павінна несці ў сабе чалавечае — тое, што хвалюе, трывожыць, баліць, што можна нарадзіцца толькі на скаржыванні страдцы і характараў, на канфліктных шляхах.

У любові да апавядання асабіста я на пакуль што прыемным раздарожжы: надта падабаюцца дакладныя, адточаныя па форме і думцы навілы Пушкіна і Гарэцкага, і ўпарта цягне на сябе грубаватая сіла магутных «неапрацаваных» пластоў жыцця Упіта і Чорнага, пластоў, нібы жывасілам вырваных з жыццёвай цвердзі.

Урэшце, гэта, як кануць, тэорыя, а практыка... практыка заўсёды ідзе паруч з рызыкай і страхам — перад чытачом.

Анатоль КУДРАВЕЦ.

джала... Але Паўліна Іванаўна маўчала, усміхалася сабе. А Вера Васільеўна моршчыла бяскрыўны белы лоб і старалася перавесці гаворку на што іншае...

Вера Васільеўна пра сваю хваробу расказвала мала, ды тут і расказваць нічога не трэба было: сэрца слабенькае, зношанае, яе прывезлі сюды ў перадінфарктным стане. «Доктары і самі не ведалі, дзе я: па гэты ці па той бок інфаркту, — гаварыла яна Паўліне Іванаўне, усміхаючыся стомленай усмешкай. — Толькі на другі тыдзень устанавілі, што на гэты...»

Сама Паўліна Іванаўна ехала ў Мінск у госці, а трапіла ў бальніцу. Здушыла ў грудзях — ні ўздыхнуць, ні голас падаць. Як быццам і болю ніякага, толькі слабасць і не стала чым дыхаць. Хапіла наветра, як рыбіна на пяску, а яго няма... Ні каму расказаць, ні пахваліцца: прыехала ў гатэль, а паклалі ў бальніцу. Любіла пацельвацца над мужчынамі, што насілі з сабой валідол ці нітрагліцэрын: «Што вы за мужчыны?», не баялася, што нехта пакрыўдзіцца на яе словы — людзей трэба падвічываць, трэба сачыць, каб не апускалі крылле, яно таксама ўніз цягне, калі яго апусціць. Ажно і сама... Праўда, здаецца, цяпер усё прайшло, трэба выпісвацца...

Паўліна Іванаўна ўстала, падышла да акна. Фортка была адчынена, і з двара цягнула жывым вясновым марозікам. Можа, адсюль і той ветрык — у сні? Пад вокнамі нехта прайшоў у белым халатце — пачуўся бадзёры хруст крохкага лядку.

Неба цёмнае, ціха і сонна на вуліцы. Прайшоў першы трамвай. Здаецца, і ён сунуўся, як сонны. І святло ліхтараў зеленаватае і як быццам ужо лішняе...

За Свіслаччу, у студэнцкім інтэрнаце, зацэпіліся аганькі — спачатку іх было ўсяго некалькі, потым болей, болей... Інтэрнат увачавідкі існаў, вясёлю...

Калі глядзець з акна бальніцы вечарам, то горад здаецца вялізнай тэатральнай сцэнай. Глыбокі чорны аксаміт неба — няжкая заслона, у ёй напружана праманугольнічаў-вокап, яны жывуць, свецяцца рознакаляровымі агеньчыкамі — зялёнымі, жоўтымі, ружовымі. За заслонай ідзе сваё жыццё, невядомае, але такое прыцягальнае, яно трывожыць сэрца, быццам напамінае пра нешта таёмнае, нязбытнае...

Паўліне Іванаўне раптам стала нічога ўсяго гэтага: і вуліцы з гэтым сонным трамваем, і інтэрната, і гэтага крохкага лядку над акном, і іхняй палаты... Шкода было развітвацца з Верай Васільеўнай. Паўліна Іванаўна адчувала, што болей ніколі не паўтарыцца і гэты час, і яна сама, яе адчуванні, і гэта сутрэчца, і правядзення разам з Верай Васільеўнай хваравітыя бяссонныя ночы...

Некалі Паўліна Іванаўна вучылася ў Мінску. Моцнай ахвоты застацца тут у яе ніколі не было, не прайшла гэта ахвота і пазней. Але кожны год на тыдзень-другі Паўліна Іванаўна прыязджала сюды. Пахадзіць па тэатрах, па музеех, у кіно, зайсці на ўніверсітэт, сутрэчца са старымі знаёмымі... Гэта стала законам, тым, без чаго яна не магла

жыць. Кожны ад'езд з Мінска даваўся нялёгка, і чым далей, тым цяжэй. Паўліна Іванаўна не ведала, што хацела кожны раз знайсці ў гэтым дарогім ёй горадзе. Гэты горад патрэбен быў ёй, як наветра для дыхання.

Паўліна Іванаўна прыцінулася лбом да настывлага шкля, запліошчыла вочы. Прывезна было стаяць нерухома, слухаць, як халаднее гарачы лоб, як яго абсыпаюць калючыя іголькі.

— Вам нядобра, Паўліна Іванаўна? — Голас у Веры Васільеўны чысты, відны, яна даўно ўжо не спала. Гэта яна і фортка адчыніла. Ігнатаўна байца пра студзіцца, заўсёды зачыняе. Паўліна Іванаўна павярнулася:

— Не! Не, Вера Васільеўна, — адышла ад акна, лягла на ложка. Ён быў першы ад акна, потым стаяў ложка Вера Васільеўны, трэці — Ігнатаўна.

— Не, Вера Васільеўна, — паўтарыла задумлена Паўліна Іванаўна. — Я вельмі добра пачуваю сябе. Так добра, што аж страшна: думаю, ці праўда гэта, ці не самападман? Быццам, нічога і не было — ніякага прыступу, ніякага болю. Я не чую сэрца — і гэта мяне страшыць...

— Дык гэта ж добра. Гэта вельмі добра. Значыць, вы направиліся, зусім направиліся. І яшчэ гэта значыць, што ўсё ў вас было несур'езна... Я на сабе ведаю, у мяне практыка ўга якая, бывае, набіраецца ўсяго ўсякага, а лажыцца на сэрца. Але цяпер вам трэба шчадзіць сябе, трэба берачы... Сэрца не каменнае... — Вера Васільеўна гаварыла прымішаным голасам, каб не пабудзіць Ігнатаўну, сваёй прыемнай скорагаворкай, відаць было, што сама яна шчыра верыла таму, што гаварыла, ці вельмі хацела верыць. Паўліна Іванаўна ўдзячна ўсміхнулася ёй, кінула галавою. Яны абедзве сядзелі на ложках, падклаўшы высока пад спіны падушкі і абшчэпаныя калені рукамі. Калі не спалася і была ахвота пагаварыць, яны заўсёды садзіліся так...

— Мне таксама хочацца верыць, што гэта выпадковае... — ціха сказала Паўліна Іванаўна і павярнулася да Веры Васільеўны. — Мне прыйсці сон. І добры, і нядобры, але болей добры. Здаецца, я і жала там, у тым сні. Сасіла, што я зараж жыта, зусім-зусім маладая, здаровая, і ўсё так добра ў мяне, так яна. Жну — і жаць хочацца. Гляну наперад — жыта, як мора, гляну назад — снапы, як салдаты, многа снапоў. І гарачынь на дварэ, сонца, на мне толькі кашуля — прасторная, лёгкая, якія некалі шлі ў сяле, здаецца, развязці рукі — і цябе панясе. Губы пасмялі, а гладыш з вадой далёка, і трэба старацца жаць. Потым прыйшоў вецер, абдзімае мяне, лапчыць, я жну, а ён нібы гуляе са мной, забавляецца, і хочацца мне, каб гэта было як можна даўжэй. І тут аднекуль з'явіўся чалавек з вусамі. Я адзін раз яго бачыла, і тут убачыла яго надта пераналохалася. Кінулася бегчы да лесу, дзе адзежа, бігу, а ногі цяжкія, як з волава, жнеўнік блытаецца пад нагамі, а чалавек бяжыць за мной і рагоча. Здаецца, зараз ужо буду там, ля лесу, ля свайго адзежы, але тут зачэпілася за сноп, зачэпілася і... працінулася...

— Гэта ж цэлая карціна, Паўліна Іванаўна. Я гарадская, я не ведаю, што гэта такое — жэць жыта... Мне здаецца, яго заўсёды жэлі камбайны, праўда, ведаю, раней камбайны не самі хадзілі, іх коньмі цягалі...

— Не-е-е, Вера Васільеўна, гэта не камбайны, гэта жніяркі былі. — Паўліна Іванаўна засмяялася. — Ды і жніяркі прыйшлі пазней. А то жалі сярпамі. Выйдуць жанкі, пастануць на загонах, адна ля адной — і пайшлі, хто скарыў, хто ўдалей. Здала то і жней саміх не відно, — адно толькі каласы ўзлятаюць угору ды шорхат стаяць над полем. А то яшчэ песню запячунуць — сумная-сумная песня, сумная, але прыгожая. І цяпер: здаецца, жну і хочацца болей эжаць, каб мама пахваліла, і так хочацца ўбачыць яе... Дзесяць гадоў, як яна памерла, і ні разу не сасілася. Хачу сасіць маму, а сасіла гэтага чалавека... Ага, чалавек, — паўтарыла, быццам усюміла Паўліна Іванаўна. — Дык я вас расказу да канца, ці, правільней, спачатку. Было гэта на самым пачатку маёй працы ў раёне. Я тады прапавала сакратаром выканкома. Дзеятнішчаць гадоў, а ўжо начальніца. Зелле горкае, а не на чальніца. Прыехаў неск у наша сяло старшыня выканкома, сход праводзіць. Усе яго ведалі, і ён усё ведаў, да вайны настаўнічаў, потым партызаніў тут жа. Сход ідзе, трэба пратакало пісаць і нехта пазваў мяне. У мяне восьм класаў было. Сяджу за сталом, пішу, і ён збоку пазірае, што я там пішу. І праз тыдзень зноў прыязджае, гаворыць, каб збіралася ў раён. Доўга мяне не ўгаворнаў, я на рашэнне скорая, і тут пыхмат думала. Сабралася і паехала. Маці ў ся-

САПРАЎДЫ НАРОДНЫ

Споўнілася 75 гадоў з дня нараджэння вялікага савецкага паэта, лаўрэата Ленінскай і Дзяржаўнай прэміі СССР, Героя Сацыялістычнай Працы Аляксандра Пракоф'ева (1900—1971). Ён пракаў лямі і цікавае жыццё. І заўсёды сэрцам сваім быў з Беларуссю, старонкай, якую любіў. Тут нарадзілася маці паэта, тут жылі і працавалі яго добрыя сябры — беларускія пісьменнікі.

Ён быў у Мінску, ездзіў па рэспубліцы, чытаў і перачытваў творы беларускіх паэтаў і потым ужо дома, у Ленінградзе, працаваў над перакладамі. Па ініцыятыве Аляксандра Андрэевіча ў пасляваенным Ленінградзе ўпершыню на рускай мове выйшла двухтомная Анталогія беларускай паэзіі. А творы А. Пракоф'ева гучалі па-беларуску.

У 1968 годзе А. Пракоф'еву было прысуджана званне заслужанага дзеяча культуры БССР. Чытаючы і перачытаючы яго творы, прыгадваюцца словы народнага паэта Беларусі Петруся Броўкі: «І вось, калі цяпер я думаю аб нашай Радзіме, аб шляхах развіцця і стагнацця нашай савецкай літаратуры, міжволі ўспамінаецца класічнае вызначэнне перадавога мастацтва: «Магутная кучка». Сярод «Магутнай кучкі» савецкіх літаратараў я заўсёды бачу непараўнальнага, сапраўды народнага песняра вялікай Радзімы Аляксандра Пракоф'ева».

Аляксандр ПРАКОФ'ЕЎ

ПАЭЗІЯ

Маці песню ў полі мне спявала,
Тую песню чуў пасля не раз.
А латышка дайну вымаўляла
Сыну у той дзень і ў той жа час.

І былінка лёгкая ўздыхнула,
Рэчка адлівала сінявой,—
Гэта ж іх ПАЭЗІЯ кранула
Добраю ўладаю сваёй.

Маці, задаволеная ладам,
Песні даспявалі. Не ўздыхнуць.
Не знайшоў ніхто мацёй улады,
Чым людскія сэрцы закрануць!

Пераклаў
Ю. СВІРКА.

Вось легендай стануць былі,
Прамільгнуць гады —
Людзі ўспомняць, як любілі
Мы цябе заўжды;

Як святло тваё насілі,
Ідучы на бой,
Як клялася ўся Расія,
Горад мой, табой!

Як ты стаў байцом-асілкам
Ворагам на зло,
Каб рунець і каласіцца
Жыта зноў магло;

Як ты грозна хмурыў бровы
Супроць злой зімы
І табе сваёй любоўю
Присягалі мы!

І нашчадак незнаёмы
Веснавой парой
Легендарны бой успомніць
Песняй маладой;

Буру ўспомніць, гневу мора,
Прыгажосці пьён,
Нібы ў мару, ў снаўны горад
Смела ўвойдзе ён!

Петрусю БРОЎКУ

Дзесьці крыкнулі гусі
За сінечай тайгі,
На тваёй Беларусі
Задымлі снягі.

Беларускія вёсны
Назаўсёды з табой,—
Залацістыя сосны
Над блакітнай вадой.

І няхай нам зарніцы,
Чараты ля ракі,
І лясы, і крыніцы
Шпэчучь вершаў радкі.

І заводы, заводы.
І змагання шляхі,

Баявыя паходы,
Агнявыя сцягі.

Гоніць вецер суровы
Хмары—чысціць прастор.
Уздыхаецца Слова
Вышай сонца і зор!

Пераклаў
Хв. ЖЫЧКА.

Нібыта ў моры, буры захісталі,
Скажу,
Што мне хапіла ўсяго!
За плячыма тры вайны сціхалі
У пакалення мужнага майго.

Мы не знайшлі—заваявалі волю,
Паход, паход, няма канца франтам!
А плечы не згіналіся ніколі,
І доля,
Што падобная плячам!

Яна не прамінала перагоны,
Яна, як хлеб, патрэбна для жывых.
І водбліск вечнай славы на пагонах
І ў маршалаў яе, і ў радавых!

Пераклаў
Ю. СВІРКА.

МАСКВЕ

Масква, Масква!
Радзіла долю з намі,
Кавала шчасце ў працы й барацьбе.
Масква, Масква!
За дальнімі марамі
Зямля гудзе нязмоўкла пра цябе.

Яна ўстае ў блакіце або ў дыме,
Яна расце, вяні садочу спяла,
І перад ёй, як шчыт, тваё святое імя,
А без цябе яна б не расцвіла!

Спалілі б ворагі зямлю дарэшты,
Не выраслі б ні дрэўца, ні трава.
І ўсё-такі цвіцеш, зямля, жывеш ты
Таму, што на зямлі жыве Масква!

Таму, што ў квецені і ў промнях вёскі
Ляцць з Масквы, крывёю ран гарыць
Вялікі, вечны сцяг наш зорнасны,
Таму, што ён у просені пляціць...

Не, яшчэ такога не бывала,
Каб паўнеба ў міг ружовым стала,
Каб заходу стужка спавівала
Воблакі, што страшнылі абвалам.

І пайшло адгэтуль:
пры дарозе
Аж гарыць стажар ружовы ў стозе,
Ружовелі сосны на марозе,
Ружовелі коні каля стайні,
Галубы ружовыя ляталі...
Можа, з паўгадзіны край шчаслівы
Цешыла нябачанае дзіва!

Пераклаў
А. БЯЛЕВІЧ.

ле, я — там. Думала, проста пераехала з аднаго месца ў другое, з сям'і ў мястэчка, а перавярнула ўсё жыццё. Час цяжкі, бедны, пасляваенны. Трэба людзей сустракаць, гаварыць з людзьмі, пытанні вырашаць, а кругом гола, бедна, нястача... У суседнім раёне банда аб'явілася, страху на людзей панява, грабняць, старшыню сельсавета забілі. Якраз самы разгар кампаніі — калектывізацыя. Людзі і ведаюць, што такое калгас, і не ведаюць, і хочучы, і баяцца. Усе — райкомаўцы, і зыканкомаўцы, і іншыя арганізацыі, актыў — усе на выездах... Агітуем, угаворваем, даказваем... І трэба было ехаць праводзіць сход у адно сяло. Не проста гэта было сяло — глухое, далёка ад райцэнтра, і побач з тым сельсаветам, дзе забілі старшыню. Усе мы здагадаліся, што скарэй за ўсё банда хавалася недалёка там. Сабраліся, думаем, каму ехаць. Усё мужычын, адна я сярод іх. Скажу вам, Вера Васільеўна, са свайго вопыту, столькі год у раённым кіраўніцтве, і ўсё з людзьмі — усякімі, рознымі людзьмі. Дык вось, у вайну людзі лягчэй ідуць туды, дзе смерць ходзіць, лягчэй, чым у такі, мірны час. Можна, яно чым і можна вытлумачыць, але я гэтага не разумею... «Хто паедзе?» Адзін хворы, у другога жонка раджаць дзіцяці, трэці памешаны іншым месцам... Кожны гаворыць, як апраўдваецца. Чаго вы апраўдваецеся? Я ж усіх ведаю, ведаю, што ўсё ваявалі і добра ваявалі, то чаго вы тут апраўдваецеся? Кажу: «Я паеду». Далі мне суправаджаючага, падводу. Наган браць не захачела, што ён мне паможа, калі што здарыцца... Выехалі, каб завідна прыехаць, а там толькі дэсан кіламетраў дванаццаць, а разам і ўсё дванаццаць. Мала што мы і пераехалі, кіламетраў пяць заставаўся, як нас перастрэлі. Фурман мой, ён і памочнік, і абарона, малады хлопец, кулянуўся з калё і прапаў. Толькі несь мільгануўся між ствалоў. А іх тое, з аўтаматамі. Маладыя, чыста паголеныя, у аднаго чорныя вусы. Ён узяў кая за аброць, завярнуў на другую дарогу. Кажу: «Хлопчы, не на той дарозе паехалі». — «Мы ведаем, дзе наша дарога». Павярнулі яшчэ на адну дарогу, яшчэ. Выехалі на невялікую паліну, кана сена на ёй: не збыта, зпарок прывезеная. Кругом сці стаяць — густа, панура. Сышла я з падводу: ногі распраціць, заняклі, накуль сядзела. Маўчым. «Дык што, сама распранешся, ці памачы?» Гаварыў той, што вёў кая, з вусамі. Не гаварыў, а загадваў. Быццам так і павінна было быць, быццам гэтым павінна было скончыцца. Вось дзе я зразумела, як няжка быць жанчынай. І мне стала страшна. Не за сябе, а за тое, што яны могуць зрабіць са мной. Я ж жанчына! І пашкадавала, што не ўзяла наган з сабой... Мне стала крыўдна, крыўдна на сваіх таварышаў. Яны былі мужычын, і гэта ўсё мяняла. Хай смерць, хай што заўгодна, толькі не гэта. Гэта не страшна, гэта незразумела, гэта дзіка, гэта агідна. Стаю і чую, як чарвалю, абрастаю чырванню, як каростай. Здаецца, зараз загаруся. І ногі дрыжаць, і ўся дрыжу. Баюся, што не вытрываю, упаду, і ведаю, нападць мне ніяк нельга. І цемната паціху абступіла паліну. Чамусьці думаю, што маё жыццё залежыць ад святла. Як толькі сцімнее, усё скончыцца. А вусаты стайць, бачу, распранае, распрануў ужо мяне вачыма, абмахвае, усміхаецца дзіка. «Ці, можа, ты яшчэ не навучылася распранацца сама?» І робіць крок да мяне... І тады пачуўся голас — аднаго з тых двух. Яны, як прыехалі, маўчалі. «Не трэба. Не ведаю, каму гэта было сказана — мне ці вусатаму, толькі вусаты зморшчыўся, аж зубамі заскрыгатаў. «Энкэвэдзісты прыехалі?» — пытаецца ў мяне «Прыехалі», — кажу. Мы з дня на дзень чакалі іх, павінны былі прыехаць — лавіць тую ж банду. Калі мы ад'язджалі, іх яшчэ не было. «Шмат?» — пытаецца зноў.

«Шмат». Не да мяне было ўжо ім. «Не тое вы робіце, хлопцы», — кажу. Як мяшчоніца ён, развярнуў кая: «Дарогу знойдзем?» — пытае. «Знайду...» — «Едзь і малі бога». А я ўжо і сама малю. Выехала на дарогу і сама сабе не веру... Даўно гэта было, і во сёння прысміўся той, вусаты...

— І як вы далей?
— Нічога. Правіла сход. Праўда, не ў той дзень, тады я спазнілася, назаўтра. А як дружина прайшоў сход, проста на дзіва. Усё глядзелі на мяне, як немаведама на каго... Усё дапытваліся, ці бачыла я бандытаў. «Не, кажу, не бачыла». Не бачыла... Там такі калгас зараз, на ўсю вобласць.

— А што з тымі мужычымі... ну, якія вас... небастрэлі?

— Двое самі задаліся, прышлі ў раён... А таго, з вусамі, энкэвэдзісты забілі ў перастрэліцы.

Яны спіхлі і доўга маўчалі: кожная перажывала сваё. За акном святлела, роўным настойлівым гулам абуджаўся горад.

Спытала Вера Васільеўна — ціхім, асярожным голасам, з сорамам, што пытае пра тое:

— Ну, а чаму б вам было не ўзяць дзіця... Мінскія ж бяруць... і яно становіцца родным.

— Чужое я не хачела браць, магла сама радзіць. Хіба я калек? — адрыўста, грубавата адказала Паўліна Іванаўна...

— Ну, а так... — Вера Васільеўна запінлася, але зноў смела пайшла далей. — Ну, што зробіш... Не выйшла замуж... Хіба ў вас ніколі не было чалавека, якога вы кахалі — па-сапраўднаму кахалі?

Паўліна Іванаўна зморшчылася:
— Быў... Хоць што я кажу быў... Есць. Ён ёсць і цяпер. У яго сям'я, двое дзяцей, і ён не такі...

— Ён у Мінску?

Паўліна Іванаўна кінула галавой.

— І ведае, што вы тут, у бальніцы?

— Не... ведае. І ўвогуле ён нічога не ведае...

— Дык што ж ты сабе думаеш, га, што ты сабе думаеш? — раптам на ўсю палату пачуўся голас Ігнатаўны. І Паўліна Іванаўна, і Вера Васільеўна аж уздрыгнулі, як перапахаліся.

— Хіба вы не спіне, Ігнатаўна?

— Не сплю. — Ігнатаўна гаварыла на поўны голас. — даўно не сплю. Слухаю. Добры сон табе сасніўся, дзевачка. Жыта — гэта добра. Жыта — гэта жыць... Работа ўсё ж добра. І што маці не ўбачыла — не гаруй. З мяртвымі дзедкамі не бачыцца. Хто ведае, чаго яны прыходзяць.

— Мне так хачелася яе ўбачыць...

— Яшчэ ўбачыш... Яна сама прыйдзе, калі захоча. — І Ігнатаўна пачала заплятаць свае рэдзенькія сівыя валасы ў касу, паказваючы, што самае важнае яна сказала.

Паўліна Іванаўна і Вера Васільеўна перагледзіліся, і было ў гэтым перагледзе нешта вельмі харошае.

...Паўліна Іванаўна вынісвалася ў гэты дзень. Яна пераапанулася і зайшла ў палату развітацца. Светла-зялёны шарсцяны кашома вельмі быў ёй да твару, надкрэслаў крэйкае, яшчэ маладое цела. Толькі нейкая разгубленасць была ў яе ўсмішчы і ў вачах. Панаваўся з Верай Васільеўнай, Вера Васільеўна прыткнула хусцінку да вачэй. Ігнатаўна сама падыйшла, каб пацалаваць. А калі Паўліна Іванаўна зачыніла дзверы, з сумам сказала:

— Божачка ты мой, такая баба. І колькі дзяцей магла нараджаць!

ВЫНІКІ КОНКУРСУ

Закончыўся рэспубліканскі конкурс на лепшыя песні і канцэртныя маналогі аб савецкай жанчыне. Ён прысвячаўся Міжнароднаму году жанчыны і праводзіўся Міністэрствам культуры БССР. Жюры разгледзела дваццаць чатыры творы.

Прэміямі адзначаны шэсць песень: «Каралевай Золушка стане» — музыка Я. Глебава, вершы П. Макаля, «Свягло жыцця» — музыка І. Лучанка, вершы Э. Апяцвет, «Нам і сёння гэта

помніцца» — музыка Л. Захлеўнага, вершы П. Харкова, «Песня аб Веры Харужай» — музыка Ул. Алоўнікава, вершы М. Матусоўскага, «Чыё імя вялікае — жанчына...» — музыка Э. Зарышкага, вершы С. Давідовіча.

Канцэртныя маналогі П. Харкова «Сказ пра Маці» і П. Прыходзькі «Матчына слова» таксама атрымалі прэміі.

Па рэкамендацыі журы музычна-рэпертуарнай камісія Міністэрства

культуры БССР набыла песні: «Жанчыне» — музыка В. Іванова, вершы С. Астравога, «Песня пра маці» — музыка І. Лучанка, вершы Г. Бураўкіна, «Балада аб дзядзятках» — музыка Л. Мурашкі, вершы Ю. Друнінай, «Сказ пра Настассю Фамінічну Купрыянаву» — музыка І. Кузняцова, вершы А. Дзержынскага, «Балада пра маці» — музыка І. Кузняцова, вершы В. Шымукі, цыкл песень для вакальнага квартэта без суправаджэння «Дзівочыя заляцанні» — музыка Л. Шлег, вершы народныя.

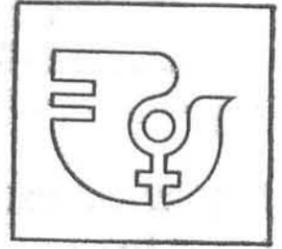
«Тисяча забітых дзяўчат» — так называецца цыкл вершаў вядомай грэчаскай паэтэсы Рыты Бумі-Папі, які прысвечаны ахвярам грамадзянскай вайны 1946—1949 гадоў.

Нарадзілася паэтэса ў 1906 годзе на востраве Сіросе, што ў Эгейскім моры. Жыве ў Афінах. У мінулым годзе яна прыязджала ў Савецкі Саюз. У 1986 годзе ў Маскве быў выдадзены зборнік вершаў паэтэсы «Сонца на далоні» ў перакладзе Анны Ахматавай. Цыкл вершаў «Тисяча забітых дзяўчат» выдаваўся двойчы ў Афінах: у 1963 і 1974 годзе.

Вядомы грэчаскі крытык Марнас Аўгерыс у сваёй прадмове да гэтага цыкла піша: «Для Рыты Бумі-Папі характэрна крайнасць душэўнага стану, пастаяльны напад пачуццяў... Паэтэсу захапляе вецер, той магутны вецер, які працягвае вершы. Гэта дух барыкад, што імкнецца разбурыць стары свет і пабудавать новы, які патрабуе сяміналіна мараль і высакароднае сэрца паэтэсы».

У сваёй прадмове да вершаў Рыты Бумі-Папі піша: «Усе гэтыя грэчанкі маглі захаваць сабе жыццё, каб толькі сказаць «так». Але ніхто з іх не сказаў «так»... Гэтыя забітыя дзяўчаты па начах не давалі мне спаць. Я адчувала, як яны чапляліся за маю падушку, за мяне. Я прачытала шмат прыговораў і лістоў дзяўчат-смяротніц да сваіх родных, пазнаёмілася з іх хатнім жыццём у сям'і. Іх духоўны ўздым, іх непаўторны ў гісторыі выпадкі самахварнасці не толькі ўзрушылі мяне, але непаруйна звязаў з імі. Я адчула сябе іх маці».

Хоць Рыту Бумі-Папі называюць «амазонкай і пясчарнай грэчаскай паэзіяй» за высокі пафас яе вершаў, у цыкле «Тисяча забітых дзяўчат» пераважае элегічны тон. Сама паэтэса піша: «Я з любоўю змяціла забітых дзяўчат у пяшчотныя, журботныя рамкі і прымушала большасць з іх загаварыць спалоўна, напугалася, са стрыманым дакорам...»

Рыта БУМІ-ПАПА

КАЛІ Я ВЫЙДУ ПАГУЛЯЦЬ З МАІМІ МЁРТВЫМІ СЯБРОЎКАМІ

Калі я выйду пагуляць з маімі мёртвымі сяброўкамі, напоўніцца горад маўклівымі дзяўчатамі, а паветра — удушлівым пахам смерці, і спыніцца рух на вуліцах — калі я выйду пагуляць з маімі мёртвымі сяброўкамі.

Калі я выйду пагуляць з маімі мёртвымі сяброўкамі, вы ўбачыце тысячу дзяўчат з прабітымі грудзямі, аголеных, яны вам крыкнуць: «Навошта вы нас палажылі спаць так рана ў глыбокім снезе, нячэсных і плачучых!» — калі я выйду пагуляць з маімі мёртвымі сяброўкамі.

Калі я выйду пагуляць з маімі мёртвымі сяброўкамі, людскія здзіўляцца натоўпы, таму што на зямлі не крочыла калона больш лягчэйшая, таму што не было парада больш славуага і больш крывавага — калі я выйду пагуляць з маімі мёртвымі сяброўкамі.

Калі я выйду пагуляць з маімі мёртвымі сяброўкамі, вясельнай квеценню іх упрыгожыць поўня, у іх вачах глухіх заплачуць аркестры, бінты і локаны іх будуць развявацца, о, тады шмат якія паўміраюць ад згрызоты — калі я выйду пагуляць з маімі мёртвымі сяброўкамі.

Марыя Б.

Я не паспела зведаць асалоду на світанку, акрамя голу ба ніякай птушкі не прылашчыла, нібы зялёная травіна, закісталася, гэтак дрыжэла я, калі ўбачыла, як паміраюць, і сказала:

варожыя салдаты, што пахаваныя ў зямлі нашай, нам не чужыны.

Кое ты кароткае, жыццё маё, і змрочнае!
Ні адзінага мая без буры, без града,
і гучаў у крыві маёй дзіўны аркестр —
народны арган, які плакаў.
А калі я знікала,
дзе шукаць мяне, ведалі:
там, дзе балюча, дзе вельмі балюча, там быў
назіральны мой пункт.

Спытайцеся ў раўчына, ці саграшыла я
(ён шмат разоў гуляў ля ног маіх),
у ветра, што забытаўся ў нетрах валасоў маіх,
спытайцеся ў настаўнікаў, у школьных сяброўкаў,
у месяца, які наведваў мой пакой.

Я сцераглася гразі вулічнай, яна не прыліпала
да мяне,
і я ніколі не прымала падарункаў,
адно жаданне мучыла мяне — вялікіх спраў.

На світанку мяне хаваюць, мая матуля, свет патух.
Але дрыжаць, дрыжаць тыраны, чакаючы поўдня,
таму што разам з ім ідуць тысячы сонцаў.

Не ведаюць яны, што я, забітая,
буду свяціць яшчэ ярчай...

Э Р Ы Ф І Л І

Ты мора толькі ведала, юная дзікунка,
аголенай любіла ты стаць на узбярэжжы
і грудзі, нібы яблыкі, трымала ў далонях,
калі была ва ўзросце райскім.

І так глядзела на усход,
нібыта толькі што звалілася з галінкі,
і залатымі каласамі цябе душыла сонца.

Табе й дванаццаці шчэ не было,
а марані, як бераг пакідалі,

баяліся глядзець у твае вочы:
яны такія хвалі уздымалі!
А смех твой буру выклікаў на моры!

Так проста, што анёлы пазайздросцілі б табе,
тварыла ты малітва днём і ноччу,
ад ладана курчыся жар сярэбраны,
калі курільніцу глінняную трымала,
і над дваром тваім, на дзіва белым,
ціхія ўзнімаліся вясёлкі,
каб тыя, хто нягоду ў моры зведаў,
да берага знайшлі дарогу.

Ты рыбакі не грапіла ў цянёты,
не вабілі цябе нават каралы,
бяспрашна стоячы на краю мыса,
змагалася з паўночным вятрам,
і толькі цень твой абаронцам быў.
Калі ж вярталіся з улову лодкі,
ты пляскала, дзікунка, у далоні,
ты спала ў пячорах, у якіх
раз'юшана вада гудзела,
а пена закіпала каля ног.

Цябе святлом напоўнілі Кіклады,
з зараз бачыш ты інакшы свет, і табе страшна.
Ці ж ты не хочаш уцячы адсюль!
Уся ў крыві, ляжыш у яме нерухома.
О, як жа зноў ты хочаш жыць і пасля залпа,
жыцця ты просіш. Эрыфілі!

Я бачу, ты нявольніца для такой дарогі,
аслеплае, маўклівае дзіця
Блукаць бы табе зараз па краях далёкіх,
наб, беспрытульную, цябе паўсюль чакалі
і раны забінтоўвалі твае.
Ты рана якар кінула.
У памяці тваёй застаўся залп
і на прыцэл цябе узяўшыя вінтоўкі.

Як апынулася ты там, дзе меч адточваецца верай!
Як гэтай мары адалася!
Ты, якая толькі мора ведала, толькі яго любіла,
а валасы твае — адзіны быў твой сцяг.

З новагрэчаскай пераклала
Алена КОБЕЦ-ФІЛІМОНАВА.

ІХ НОРАВЫ, ІХ МАРАЛЬ

БІЗНЕС НА АЎТОГРАФАХ

Цікава, вядома, мець нейкую рэч з аўтографам вядомай гістарычнай асобы або любімага артыста, пісьменніка, мастака. На гэтым зусім зразумелым інтарэсе ў свеце бізнесу некаторыя нажываюць немалыя барышы. Так, напрыклад, у Нью-Йорку на пятай авеню некалькі гадоў назад быў адкрыты спецыяльны магазін па перапродажы аўтографу і рукапісаў розных славуатасцей. Як сцвярджае заходнегерманская газета «Дзі Вельт», — гэта адзіны ў свеце магазін такога роду. Рукапіс прэзідэнта Лінальна каштуе да 700 долараў, а подпіс другога прэзідэнта Георга Вашынгтона дасягае цаны ў 1.250 долараў. Асабістыя пісьмы гэтых прэзідэнтаў ацэньваюцца да 3.000 долараў і г. д. Цены мяняюцца, як курс каштоўных папер на біржы.

Сапраўднасць дакументаў гарантуецца фірмай. Яна ж гарантуе, што гэтыя «гістарычныя каштоўнасці» захаваюць сваю цану, таму што такіх арыгіналаў на рынку становіцца з кожным годам

усё менш. Яны адыходзяць «у нябыт» разам з іх уладальнікамі.

Побач з узорамі почырку славуатых акцёраў, пісьменнікаў, кінаартыстаў, паэтаў, кампазітараў знаходзяцца подпісы манархаў, прэзідэнтаў, палітычных дзеячаў: Лорда Гладстона і Арнольда Бенета, Лангфела і Дзікенса, Вальтэра Скота і многіх іншых.

Віднае месца займаюць і рускія славуатасці, сярод іх, напрыклад, партрэт з аўтографам Анны Паўлавай, выдатнай рускай балерыны (1881—1931 гг.). У 1899—1913 гадах яна выступала на сцэне Марыінскага тэатра ў Нецяярбурзе. Пазней — у Лондане. Гастралавала ва ўсіх краінах свегу. Яе творчасць вылучалася адухоўленасцю, грацыяй, тэхнічнай дасканаласцю. Так на чужой славе, неўміручым мастацтве і таленце людзей дзяляць бессаромна «робяць грошы», што так уласціва свету капіталу.

П. НЕПАРОЖНЫ.

„АКТРЫСА, якая не мела работы на працягу года, сказала, што за ўвесь час ёй прапанавалі ўсяго адну ролю — у спектаклі з распрананнем, — якую яна адвергла, таму што «не жадае разгубляць перад публікай галышом...»

«Сотні акцёраў пазбаўлены работы... некаторыя знайшлі часовую работу ў якасці пасудніц, насыльных...»

«Не так даўно 300 чалавек прэтэндавалі на дзве свабодныя волі ў адной п'есе...»

«У ЗША існуюць 42 пастаянныя тэатры... але, па водле слоў н'ю-ёркскіх тэатралаў, сёлетні сезон праваліўся». Усё гэта вытрымкі з артыкула, змешчанага некаторы час назад у амерыканскім часопісе «Юнайтэд стэйтс н'юс энд Уорлд рыпарт». Цяпер ён зноў звяртаецца да гэтай праблемы.

Пачаўшы з базэрынай заявы аб тым, што «ўпершыню пасля доўгіх гадоў грашовая голада на Бродвэй зборы ад продажу білетаў узраслі...», часопіс вымушаны адразу ж прызнаць:

«Параўнальна высокія зборы тэатральных кас — пры нізкім прыбытку насельніцтва — былі ўсеагульнай з'явай і ў часы вялікай дэпрэсіі 30-х гадоў».

НЕМАЧ МЕЛЬПАМЕНЫ

Часопіс расказвае аб тым, што заўважана — амерыканцы ахвотна глядзяць камедыі. Пры гэтым прыводзяцца словы аднаго драматурга: «Жыццё цяпер настолькі цяжкае, што амерыканцаў вабіць у тэатр толькі магчымасць пасмяяцца».

Найбольшай папулярнасцю на Бродвэй карыстаюцца заходнегерманская газета «Дзі Вельт» яшчэ некалькі гадоў назад. У артыкуле «Брадвэй павінен стаць больш танным», газета сцвярджала, што «крызіс амеры-

канскіх тэатраў спародзіць клопаты аб новай публіцы і вярбоўцы глядачоў». Прагноз апраўдаўся!

Крытыкі ў сваю чаргу скардзяцца на тое, што каледжы далі нямнога добрых драматургаў, таму што ў асноўным клопацца толькі аб падрыхтоўцы выканаўцаў. Гэта далёка не поўны пералік цяжкіх праблем, якія стаяць перад амерыканскім тэатрам, але і ён наглядна сведчыць, што крызіс у мастацтве ЗША — непазбегны вынік агульнага крызісу.

Б. НИКОЛЬСКИ.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР і Гродзенскае аддзяленне СП БССР выказваюць глыбокае спачуванне пісьменніцы Дануце Бічэль-Загнетавай з выпадку вялікага гора, якое напатнала яе, — смерці БАЦЫНІ.

Каленцый рэдакцыі і рэдкалегія штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» выказваюць глыбокае спачуванне намесніку рэдактара Аляксандру Капусціну з выпадку напатнаўшага яго вялікага гора — смерці МАЦІ.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае спачуванне пісьменніку Аляксандру Капусціну з выпадку напатнаўшага яго гора — смерці МАЦІ.

СУСТРЭЧЫ, ПОШУКІ, АДКРЫЦЦІ.

МАНУМЕНТ БРАТЭРСТВА

- «ДОКТАРУ СЯМІ НАВУК...»
- ФІЛЬМЫ ПРА САЛДАЦКІЯ ДАРОГІ
- ТЫМ, ХТО ЦКАВІЦЦА ЛІТАРАТУРАЗНАЎСТВАМ

Шматлюдна было ў той пасурычці дзень ля станцыі Спрэдвясіўскага, што на Алтайшчыне. Сюды, да велічнага манумента, прыехалі дэлегаты Тальменскай раённай камсамольскай канферэнцыі, дзяткі зьнішчаныя, прыйшлі зь харах навакольных вёсак. Прыехалі і госці з Беларусі: першы сакратар Лагойскага райкома партыі Ф. Рушкewіч, ветэран-партызан, Герой Савецкага Саюза Г. Такуеў.

Позіры прысутных накіраваны да манумента. Даве дзесяціметровыя сталы з рускім і беларускім арнамантамі алучаны гранітнымі рукамі, якія моцна сціскаюць аўтамат. На манументе выбіты праніжэнныя словы паэта Роберта Рэйдзевейскага:

Здесь побраталась земля
Алтай

с землею Хатыні.
Да будзе бессмертным это
Братаньё,
Эта святыня!

Летам 1972 года на Алтай праходзіла Дэкада савецкай літаратуры. Сярод пісьменнікаў быў і вядомы беларускі паэт Сяргей Грахоўскі. Збіраючыся ў далёкую дарогу, ён пабываў у Хатыні, узяў з сабою некалькі жменьку зямлі. Рассяў тую свяшчэнную зямлю на адным з паляў Алтайскага краю. Механізатары калгаса «Шлях Кастрычніка» адразу ж зааралі яе.

Парадніліся землі Беларусі і Алтай, а народы гэтых краёў даўно сталі пабрацімамі. У наважыныя гады мінулае вайны тысячы сёбракоў у радах Савецкай Арміі ўдзельнічалі ў вызваленні Беларусі, на тэрыторыі рэспублікі-партызані

храбра змагаліся з ворагам у атрадах народных месціцаў многія сыны Алтай. Значныя страты гітлераўцам нанеслі бійцы спецыяльнага партызанскага атрада «Слаўны», якім камандаваў сын Алтайшчыны А. Шастакоў.

Двойчы засыдалася ў тыл ворага спецыяльная партызанская група на чале з І. Жолабавым, які зараз жыве ў Варнаўле.

І вось цяпер на месцы, дзе парадніліся землі Беларусі і Алтай, як сімвал непаўторнага братэрства савецкіх народаў, устаў манумент. Моладзь дала ўрачыстую клятву свята захоўваць і памятаць бійны і працоўныя традыцыі бацькоў, берачы сацыялістычную Айчыну, мацаваць брацкую дружбу паміж народамі Краіны Савятаў.

І. РАЖКОУ.

БЕЛАРУСКАМУ ПЕРШАДРУКАРУ ПРЫСВЯЧАЕЦЦА

Чатыры з палавінай стагоддзі назад беларускі гуманіст Франціск Скарына стварыў у Вільнюсе друкарню — першую на цэнтэральнай тэрыторыі ССРСР, і выпусціў у свет першыя друкаваныя выданні — «Апостал» і «Малую падарожнюю кніжку». Гэтай выдатнай падзеі была прысвечана навуковая канферэнцыя, якая адбылася ў сталіцы Літвы 21 лістапада.

Адкрываючы яе, дырэктар Інстытута гісторыі Літоўскай акадэміі навук В. Вайткewічус адначасна і прысвечыў служэнню народу, даючы яму ў падарунак цудоўнае адкрыццё свайго часу — друкаваную кнігу. Працягваючы яго традыцыі, Вільнюс у хуткім часе стаў адным з найбольш вядомых ва Усходняй Еўропе цэнтраў кнігадрукавання.

Вучоныя Літвы, Беларусі, Украіны, Масквы адначасна тую велізарную ролю, якую Скарына адыграў у справе абліжэння культуры народаў-брацоў. Сярод дакладчыкаў былі беларускія вучоныя — А. Жураўскі, А. Коршунцаў, Г. Галенчык, Е. Уменка і Л. Раўнаполет.

Да канферэнцыі прымеркавана выстаўка выданняў Ф. Скарыны і літаратуры аб ім, якая адкрылася ў бібліятэцы Вільнюскага ўніверсітэта. Напярэдадні выйшла манаграфія дэцэнта Вільнюскага ўніверсітэта Л. Уладзіміраваса «Франціск Скарына — першадрукар вільнюскі», а таксама бібліяграфічны указальнік «Франціск Скарына і Літва».

Некалькі гадоў назад у двары адной з вузкіх вулачак старога горада, дзе калісьці знаходзілася друкарня Ф. Скарыны, усталявана скульптура «Летаісец». 21 лістапада тут ва ўрачыста абстаноўцы адкрыта мемарыяльная дошка. На ёй надпіс: «З 1522 па 1525 год тут, у горадзе Вільнюсе, беларускі асветнік Франціск Скарына выдаў першыя друкаваныя кнігі ў Літве».

Выступаючы на мітынг, вядомы літоўскі паэт Юсцінас Марцінкewічус заявіў:

— Мы ўдзячны Франціску Скарыне за тое праметэўскае святло, якое ў поцемках гісторыі выхадзіла ад яго сэрца і яго рук. Шчаслівы горад, які сёння можа ганарыцца тым, што 450 гадоў таму назад гэтым прышлі «Доктара сямі навук». І ніхто таг часу цудоўна не аддзялаваў горад, як сам Скарына, запісаўшы ў сваіх выданнях, што аддрукаваліся яны ў слаўным месцы вільнюскім».

БЕЛТА.

ДНЯМІ ў Мінскім дзяржаўным педагогічным інстытуце замежных моў адбылося абмеркаванне серыі «Літаратуразнаўства» рэфератаўных часопісаў «Общественные науки в СССР» і «Общественные науки за рубежом», якія выдае ў Маскве Інстытут навуковай інфармацыі па грамадскім навукам АН ССРСР. У абмеркаванні прынялі ўдзел супрацоўнікі Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР, выкладчыкі МДПІЗМ, ВДУ імя У. І. Леніна і Мінскага педагогічнага інстытута імя А. М. Горькага.

На абмеркаванні ў Мінск прыбылі супрацоўнікі Інстытута навуковай інфармацыі па грамадскім навукам, на пытанні карэспандэнта «Ліма» адказаў вучоны сакратар аддзела літаратуразнаўства Інстытута Б. А. Коршунцаў.

Барыс Аляксандравіч, расказваючы пра дзейнасць вашага інстытута.

— Інстытут створаны перш за ўсё ў сувязі з ростам ролі грамадскіх навук у жыцці савецкага грамадства, з хуткім павелічэннем іх значэння ва ўсім свеце, вынікам чаго з'яўляецца імклівае павелічэнне патоку літаратуры. Паводле дадзеных ЮНЕСКА, толькі па грамадскім навукам у свеце штогод выдаецца каля мільёна кніг і артыкулаў. Наша галоўная задача — дапамагчы навуковым работнікам, выкладчыкам ВНУ і сярэдніх спецыяльных навуковых устаноў, настаўнікам, студэнтам, аспірантам, усім, хто цікавіцца развіццём літаратуразнаўства, арыентавацца ў велізарным патоку літаратуры па грамадскім навукам, якія выходзіць у нашай краіне і за мяжой.

Навуков-рэфератаўны часопіс «Общественные науки в СССР» і «Общественные науки за рубежом», якія выходзіць у серыях «Проблемы навуковага камунізму», «Эканоміка», «Філасофія і сацыялогія», «Дзяржава і права», «Літаратуразнаўства», «Гісторыя», «Мовазнаўства», «Навуказнаўства», «Усходназнаўства і афрыканістыка», — і з'яўляюцца асноўнай навуковай і прадуцтвай нашчага інстытута.

— Якія прыярытэты рэфератаўнай работы ў галіне літаратуразнаўства?

— У кароткіх або разгорнутых рэфератах мы імкнемся выявіць не проста змест кнігі або артыкула, але — стрыжнявую ідэю, форму падчы матэрыялу, тое новае, што ўносіць дадзеная работа ў навуку аб літаратуры. Для рэферывання адбіраюцца, як правіла, найбольш актуальныя ў тэарэтычных і гісторыя-літаратурных адносінах даследаванні, якія выдаюцца ў ССРСР і за мяжой.

Рэфератаўная інфармацыя групуюцца ў часопісах па праблемах, а не сістэматызацыя агульналітэратурна на наступных асноўных кірунках: тэорыя літаратуры і метадалогія літаратуразнаўства; гісторыя літаратуры і гісторыя літаратурнай крытыкі; сучасны сусветны літаратурны працэс. Прычым, па зарубежнаму літаратуразнаўству па магчымасці ахопліваюцца ўсе найбольш важныя напрамкі літаратурнай навукі па ўсіх галоўных рэгіёнах зямнога шара.

Нярэдка кнігі і часопісы, якія рэферывуюцца ў нас па зарубежнаму літаратуразнаўству, наступаюць у нашу краіну (у адну з цэнтральных бібліятэк Масквы) усяго ў адным-двух экзэмплярах. Пазаважым з тым выданнем могуць далёка не ўсе зацікаўленыя масквічы, не кажучы ўжо аб жыхарах іншых гарадоў. Вось тут і прыходзіць на дапамогу рэферат.

— Якія кнігі беларускіх літаратуразнаўцаў рэферываліся ў часопісе «Общественные науки в СССР»?

— Можна назваць такія работы, як «Структура вершаванага верша» І. Шпакоўскага, «Летаіс братэрства» П. Ахрыменкі, «Шляхі развіцця беларускай савецкай прозы» В. Каваленкі, М. Мушынскага, А. Яскевіча, «Народнік Салтыкова-Шчэдріна» І. Ішчанкі, «Кузьма Чорны» М. Тычыны, «Беларуска-Украінскія пэтычныя ўзаемпераклад» Э. Мартынавай і інш.

СУСТРЭЧА

З АЎТАРАМІ «БРАТУШКІ»

У рэспубліканскім Доме кіно на тым тыдні адбылася прэм'ера новага мастацкага фільма «Братушка», пастаноўлена балгарскімі і савецкімі кінематаграфістамі.

Перад пачаткам прагляду на сцэну падняліся стваральнікі карціны — мастацкі кіраўнік творчага аб'яднання «Хемус» Свобода Бачварова, сцэнарысты Слаўча Дудэў і Атанас Цнеў, пастаноўшчык фільма заслужаны дзеяч мастацтваў БССР І. Дабралюбаў, аператар — заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі Р. Масалскі, мастак В. Дзяменцеў, выканаўцы галоўных ролей — актрысы Святлана Фамічова, заслужаны артыст РСФСР А. Кузняцоў і заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР В. Басаў, Гледачы сустраля іх гарачымі апладысмантамі.

З вялікім поспехам «Братушка» ідзе цяпер на экраны Балгарыі.

ТВОРЧАЯ САДРУЖНАСЦЬ

Галоўная мэта, што мы ставілі ў «Маленькім сержанце», — яшчэ раз напамінаць людзям, якое найважнейшае зло нясуць войны ўсім, а асабліва дзецям. Наш фільм аб тым, як савецкія і чэхаславацкія воіны, не шкадуючы жыцця, змагаліся з гэтым злом, каб ні аднаму хлопчыку, ні адной дзяўчыцы на зямлі не давялося перажыць таго, што перажыў Барыска. Яго ролю выконвае гродзенскі школьнік Валяцін Клімянкоў. У ролі пабраціма Барыскі, салдата з корпуса Людвіка Свободы Яраслава Лукаша здымаўся чэхаславацкі актёр Міраслаў Нагінск, а ў ролі маці Яраслава — заслужаная артыстка ЧССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Клементэ Готвальда Уласта Уласанова.

У фільме заняты і іншыя актёры брацкай краіны, з якімі мы за гэты час не толькі пасябралі, але і парадніліся.

Асабліва памятна для кожнага з нас сустрэчы з жыхарамі невялікага гарадка Дзевішава, дзе праходзіла амаль палавіна здымкаў. І дарослыя, і дзеці не проста з ахвотай, але з радасцю дапамагалі нам, удзельнічалі ў масавых сцэнах, з цікавасцю назіралі за працэсам здымкі.

У гарадку Улашыме, дзе жыла наша група, людзі таксама былі вельмі ўважлівыя і добрыя да нас, як да родных братоў.

Работа над фільмам закончана. А завяршэнне добрай справы заўсёды прыносіць радасць.

БЕЛТА.

Творчыя калектывы студыі «Беларусьфільм» і «Барандаў» (ЧССР) закончылі сумесную работу над мастацкім фільмам «Маленькі сержант».

Аўтары сцэнарыя — маскоўскі пісьменнік Юрый Якаўлеў і пражскі кінадраматург Людвік Томан. Аператар — Алег Аудзееў. Музыку да фільма напісаў кампазітар Ян Таўсінгер, рэжысёр пражскай кансерваторыі.

Рэжысёр кінакарціны, народны артыст БССР Л. Голуб расказвае:

— Больш чым год наша інтэрнацыянальная брыгада, як мы называлі здымачную групу, працавала над тым, каб паказаць савецкім і чэхаславацкім гледачам яшчэ адну хваляючую старонку гісторыі непаўторнай, змацаванай крывёю, дружбы двух брацкіх народаў. У цэнтры фільма — цыянік лёс беларускага хлопчыка Барыскі, яго дружба з чэшскім партыётам Яраславам Лукашам.

«Літаратура і искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

РЭФЕРАТЫЎНЫЯ ЧАСОПІСЫ-ЛІТАРАТАРАМ

У бліжэйшых нумарах мы маршум ануліаваць рэфераты на кнігі В. Гапавай «Зменлівае і спрадечнае» і Ул. Калесніка «Зорны спей».

— Некалькі слоў аб змесце апошніх нумароў.

— Чарговая нумарная часопіса па савецкаму літаратуразнаўству адкрываецца рэфератам на працу доктара гістарычных навук В. Гарбунова «Ленін і Пралеткульт». Пад рубрыкай «Мастацкія метады і літаратурныя напрамкі» змешчаны рэфераты на тэарэтычны працы «Праблемы пэтыкі і гісторыі літаратуры» і «Пісьменнікі і літаратурны працэс», на зборнік артыкулаў Р. Біроўскага «Кніга аб пазіі». Адрэферываліся кнігі «Першыя выданні Шпекіра» А. Аніста, «Пунш і тэатр. Фарміраванне тэатральных поглядаў» Н. Літвіненка, «Рускія пераклады Ваіка Пнаведа» А. Цыбульскага і інш.

У часопісе «Общественные науки за рубежом» пад рубрыкай «Тэарэтычныя асновы і метадалогічныя прыпынкі літаратуразнаўства і літаратурнай крытыкі» змешчаны рэферат на цікавую кнігу правадзейнага члена Венгерскай АН Іштвана Шэтара «Аб параўнаўчым метады», у раздзеле «Тэорыя літаратуры» прадастаўлены зборнік артыкулаў «Экспрэсіўналізм і міжнародная літаратурная з'ява», падрыхтаваны Міжнароднай асацыяцыяй параўнаўчага літаратуразнаўства, апалячаны на кнігі філосафа даследчыка М. Лехтонен «Вобраз і функцыя апавядальніка ў трох французскіх раманах XIX ст.», зборнік «Творчасць Хемінгуэя» і многія іншыя працы літаратуразнаўцаў з сацыялістычных і капіталістычных краін.

На рэфератаўны часопіс «Общественные науки в СССР», серыя «Літаратуразнаўства», можна падпісацца па прэйскуранту «Саюздруку», падпісанне індэк 72707. Часопіс «Общественные науки за рубежом», серыя «Літаратуразнаўства», можна выпісаць па безлічэўнай і за наяўны разлік па спецыяльнаму бланку-заказу. Атрымаць такі бланк і ўдаскладзіць парадак яго афармлення можна ў Мінскім педагогічным інстытуце замежных моў на кафедры агульнага мовазнаўства.

У вясёлку песень, што зіхачела над сталіцай Беларусі ў дні фестывалю «Музычная вясень», Галіна Ілляшава як бы ўплыла свае арыгінальныя фарбы. Шчыра і па-артыстычнаму выразна апявала яна пачуццё любаві да роднай зямлі, адданасць чалавечага сэрца краіне маленства, дзе мы адкрываем свет ва ўсёй яго прыгажосці і драматызме.

Фота І. ПАСЛАВА.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месніна галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і пэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 22-96-53, бухгалтэрыі — 22-50-00.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае

Галоўны рэдактар Хведар ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія: Заір АЗГУР, Барыс БУР'АН, Анатоль ГРАЧАНІКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН [намеснік галоўнага рэдактара], Уладзімір НЯФЁД, Віктар ПРАТАСЕНЯ, Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК [адказны сакратар], Рыгор ШЫРМА.